

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Stanislav Měchura

**Institut presumpce nevinny dle Evropské úmluvy
o ochraně lidských práv a základních svobod**

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Institut presumpce nevinny dle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

v Praze dne 3. října 2019

.....

Podpis

Rád bych poděkoval vedoucímu práce JUDr. Pavlovi Burešovi, Ph.D., za vstřícné vedení, cenné rady a připomínky při vypracovávání mé diplomové práce.

Obsah

Obsah.....	4
Seznam použitých zkratk 6	6
Úvod.....	7
1 Právo na spravedlivý proces a jeho zásady	11
1.1 Historický vývoj	11
1.2 Právní zásady	15
1.2.1 Obecné právní zásady	15
1.2.2 Zásady trestního řízení.....	17
1.2.3 Zásady práva na spravedlivý proces	19
2 Zásada presumpce nevinny jako vůdčí zásada práva na spravedlivý proces.....	22
2.1 Analýza textace presumpce nevinny	22
2.1.1 Ústava ČR.....	22
2.1.2 LZPS (čl. 40, odst. 2).....	23
2.1.3 Úmluva (čl. 6, odst. 2)	23
2.1.4 Listina základních práv EU (čl. 48, odst. 1)	24
2.1.5 Všeobecná deklarace lidských práv (čl. 11, odst. 1).....	25
2.2 Význam presumpce nevinny	26
2.2.1 Význam trestu	26
2.2.2 Ochrana nevinných	28
2.2.3 Podpora právního státu	29
2.2.4 Omezení presumpce nevinny.....	31
3 Právo na spravedlivý proces dle Úmluvy.....	35
3.1 Ochrana lidských práv na úrovni Rady Evropy	35
3.1.1 Vztah Rady Evropy a Úmluvy.....	35
3.1.2 Zařazení práva na spravedlivý proces do Úmluvy.....	37

3.1.3	Mechanismus ochrany lidských práv	37
3.2	Ochrana práva na spravedlivý proces	38
3.2.1	Vymezení typů řízení pod ochranou Úmluvy	38
3.2.2	Ochrana práva na spravedlivý proces v trestním řízení	39
4	Obsahu pojmu presumpce nevinny dle judikatury ESLP	43
4.1	Odkaz na neprokázaná obvinění	43
4.2	Výroky o vině předcházející odsouzení.....	46
4.3	Minulá odsouzení.....	49
4.4	Právo médií informovat o trestním řízení	50
4.5	Právo mlčet a nepřispívat k vlastnímu obvinění.....	52
4.6	Přenesení důkazního břemene na obviněného	55
	Závěr.....	59
	Seznam zdrojů	62
	Monografie	62
	Odborné články	64
	Právní předpisy	65
	Internetové zdroje.....	67
	Anotace.....	69
	Summary	69
	Klíčová slova.....	70
	Key words	70

Seznam použitých zkratk

ESD	Evropský soudní dvůr
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
LZPS	Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
TrŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
Ústava ČR	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Úvod

Svou diplomovou práci jsem se rozhodl zpracovat na téma: „Institut presumpce nevinny dle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.“ Nejprve vysvětlím, proč jsem si vybral zrovna tuto zásadu trestního práva procesního.

Předně téma presumpce nevinny je pro mě zajímavé. Je to téma, které budí emoce ve veřejných diskuzích. Asi každý má určitou představu, co znamená presumpce nevinny. Je to ale dostatečné? Vždyť mnohdy zaznívají např. názory, že člověk nebo firma obviněná z korupce by neměla mít právo účastnit se výběrových řízení ve veřejných zakázkách. Nejedná se ale pouze o prostředek, jak jednoduše vyřadit konkurenta ze hry? Člověk označený v médiích, např. policisty, jako pachatel jen proto, že se policie domnívá, že tomu tak opravdu je. Je to v souladu s presumpcí nevinny? Jaký dopad bude mít takto zveřejněná informace na další život tohoto jednotlivce? O jaké zákony se může jednat opřít, pokud si myslí, že v jeho případě byla presumpce nevinny porušena? To všechno jsou otázky, u kterých se domnívám, že stojí za hlubší studium.

Dále presumpce nevinny patří mezi důležité právní zásady. Sice zpravidla nebývá právní teorií řazena mezi základní právní zásady,¹ ale setkáme se s ní v literatuře uvádějící zásady trestního práva procesního.² Zejména jako reakce na hrůzy druhé světové války nabývá v Evropě a ve světě na významu ochrana lidských práv. Součástí lidskoprávních katalogů³ je i ochrana práv jednotlivce v trestním procesu.⁴

Cílem trestního řízení už není jen usvědčení a odsouzení pachatele trestného činu. Cílem je i férový (spravedlivý) způsob, jak odsuzujícího rozsudku dosáhnout.⁵ Odsouzením a potrestáním pachatele se společnost

¹ KNAPP, Viktor. Teorie Práva. Praha: C. H. Beck 1995, s. 83.

² MUSIL, Jan a kol., Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 101-105.

³ Např. Všeobecná deklarace lidských práv nebo Úmluva

⁴ Úmluva nově nazývá tuto ochranu právem na spravedlivý proces. Jak ovšem uvádím v historickém exkurzu v kapitole první, prvky ochrany práv jednotlivce v trestním procesu lze najít v celé řadě mnohem starších zákonů.

⁵ ŠÁMAL, Pavel. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: ASPI Publishing, 1999, s. 55.

chrání, před jeho další nezákonnou činností. Pachatel už nemůže využívat výhod z porušování zákona, je potrestán, a jiní potencionální pachatelé mají důvod se podobného osudu obávat. Proč tedy chránit pachatele (obviněného) v trestním procesu? I zde se domnívám, že výše popsané téma stojí za zamyšlení.

Diplomovou práci jsem rozdělil tak, abych se výše zmíněnými otázkami postupně zabýval, a aby na sebe jednotlivé kapitoly logicky navazovali. Proto v kapitole první nejprve nahlížím do historie trestního práva procesního a snažím se zdůraznit instituty, které bychom dnes v nějaké podobě řadili do zásad spravedlivého procesu. Dále vysvětluji pojem právních zásad s důrazem na zásady spravedlivého procesu. V této kapitole zároveň upozorňuji na rozdílnost hlavních zásad trestního řízení v kontinentálním právním systému a v systému common law.

Kapitola druhá je zaměřena už konkrétně na presumpci nevinu. Nejprve, ve kterých zákonech můžeme ustanovení o presumpci nevinu najít. Dále u vybraných právních předpisů, zejména u těch ústavních, uvádím rozbor její textace. Druhou část kapitoly věnuji významu institutu presumpce nevinu.

Zde hledám odpověď na první výzkumnou otázku (spíše výzkumnou oblast): **„Co je hlavním smyslem respektování presumpce nevinu?“** V rámci této otázky se zamyslím nad tím, co vše je nutné brát v úvahu, a jestli lze v některých případech presumpci nevinu nectít, např. z důvodu ochrany společnosti před zvláště závažnými zločiny. Domnívám se, že pokud bychom odpovědět neuměli, pak by ani nemělo význam mít presumpci nevinu v zákonech.

V kapitole třetí se věnuji dalšímu zajímavému prvku, kterým je mezinárodní garance presumpce nevinu prostřednictvím Úmluvy a ESLP. Úmluva ve své preambuli hovoří o ideálech svobody a právního státu, které by nemohli existovat bez práva na spravedlivý proces.⁶ Také ESLP často upozorňuje, že spravedlivý proces má přední („prominent place“) místo

⁶ SCHABAS, A., William. The European Convention on Human Rights. A Commentary. Oxford, UK: Oxford University Press, 2015, s. 265.

v demokratické společnosti.⁷

Aplikace presumpce nevinoty na trestní proces by samozřejmě byla možná i bez Úmluvy, protože ji garantuje např. TrŘ a jiné zákony. Presumpce nevinoty v Úmluvě posunuje tento institut dále. Stává se mezinárodním závazkem členského státu přijmout taková opatření, aby byla respektována. Odkazy českých soudů na judikaturu ESLP pak dávají najevo, že české soudy ve své rozhodovací činnosti ctí závěry ESLP. Zároveň se tak v rovině mezinárodněprávní odpovědnosti vyrovnávají se závazkem, který ČR plyne z Úmluvy.

V této kapitole tedy nejprve uvádím základní principy, na nichž je postaveno fungování Úmluvy. Dále vysvětluji, jaká řízení považuje ESLP za řízení trestní, a proč to považuji za důležité.

Čtvrtá kapitola představuje obsah pojmu presumpce nevinoty dle judikatury ESLP. Jednotlivé podkapitoly sdružují takovou judikaturu, kdy ESLP rozhodoval o porušení presumpce nevinoty v podobném merituu věci.⁸ Z představených rozsudků se snažím vyvodit směry, kterými se ESLP vydává, upozorňuji na rozpory v jednotlivých rozsudcích, a případně doplňuji vlastní názor na tuto problematiku. Na konci každé podkapitoly uvádím dílčí závěry. Kapitola čtvrtá zároveň odpovídá na mou druhou výzkumnou otázku: **„Jaké jsou klíčové opěrné body ochrany, které poskytuje obviněnému institut presumpce nevinoty dle judikatury ESLP?“**

Domnívám se, že znát odpověď a rozumět obsahu presumpce nevinoty dle judikatury ESLP je důležité z řady důvodů. Pro občana nebo jeho advokáta, aby se na ESLP obracel pouze v případech, kdy má šanci uspět. Pro státní orgány (např. příslušníky policie, státní zástupce nebo soudce), aby neporušovali zákony ČR, které respektování principů Úmluvy vyžadují. A konečně taky pro zákonodárce, aby nově přijatými zákony neporušovali mezinárodní závazky ČR.

Diplomová práce vychází částečně z mé bakalářské práce, kterou jsem zpracoval na téma: „Presumpce nevinoty v trestním řízení“. Struktura

⁷ Např. v rozsudku ESLP Andrejeva v. Latvia z 18. 2. 2009, stížnost č. 55707/00

⁸ Strukturu podkapitol, ač mou vlastní včetně výběru příslušné judikatury ESLP, nelze považovat za absolutní novum. Citovaná odborná literatura uvádí podobná členění.

diplomové práce je ovšem zcela odlišná. Bakalářská práce byla zaměřena na uplatnění presumpce nevinny dle TrŘ, zatímco diplomová práce zkoumá presumpci nevinny především z pohledu Úmluvy. Přínos ve zpracování obdobného tématu shledávám ve znalosti již dříve studované odborné literatury, její rozšíření do dosud nezkoumaných oblastí a prezentace nových poznatků. Co se týká vlastního textu, z bakalářské práce jsem využil jen minimální část.

1 Právo na spravedlivý proces a jeho zásady

„... V tom jsou však všichni zajedno, že nikdo není obžalován jen tak zbůhdarma a že soud, jakmile někoho obžaluje, je pevně přesvědčen o vině obžalovaného a že je velmi těžké odvrátit jej od tohoto přesvědčení. ...”⁹

„... Spořádaný a pracovitý člověk je zčista jasna obžalován u neznámého soudu a z neznámého přečinu. ...“¹⁰

Franz Kafka: Proces

V této kapitole zkoumám zásady práva na spravedlivý proces. Nejprve v historii hledám prvky a zásady spravedlivého nebo alespoň trestního procesu. Kapitulu začínám v Mezopotámii a přes římské právo, středověké trestní procesy, britskou Magnu Chartu nebo francouzskou Deklaraci práv člověka uzavírám trestním řízením na území Československa až do současnosti.

V další části popisují právní zásady, které v právu působí jako stabilizující prvek právní jistoty. Hned v některých obecných zásadách objevují i zásady spravedlivého procesu. Dále analyzuji jejich význam, a následně porovnávám zásady kontinentálního a common law trestního procesu. Poslední část kapitoly poskytuje přehled zásad práva na spravedlivý proces a podává informativní přehled právních pramenů, ve kterých se vyskytují.

1.1 Historický vývoj

Lidská práva jako samostatné právní odvětví je nepochybně odvětví velmi mladé, v podstatě zaznamenávající vzestup po druhé světové válce. Právo na spravedlivý proces jako součást katalogu lidských práv v tom není výjimkou. V této kapitole se pokusím o pohled do dávnější historie. Mým cílem je hledat právní normy spravedlivého procesu, nebo případně normy trestního procesu, které zlepšovali postavení obviněných.

⁹ KAFKA, Franz. *Proces*. Praha: Státní Nakladatelství krásné literatury a umění, 1965, s. 150.

¹⁰ Tamtéž, s. 201.

Tuto kapitolu nelze začít jinak než neslavnější právní památkou starověku - Chammurapiho zákoníkem. Pocházel přibližně z 18. století př. n. l.¹¹ z území Mezopotámie. Zákoník byl vytesán do asi dvou-metrového kamenného sloupu. Obsahuje preambuli, epilog a 282 článků. Z trestního práva je známá aplikace zásady: „oko za oko, zub za zub“, ovšem uplatněná absolutním způsobem. Např. jestliže někdo postaví dům nepevně, dům se následně zborší a usmrtí dítě majitele, bude usmrceno dítě stavitele.

Obecně procesních norem je méně. Za zmínku v trestním procesu stojí použití tzv. ordálu, což byl důkaz boží moci. Obviněný postupuje úkony, při nichž se má boží rozhodnutí projevit. Cílem Chammurapiho zákoníku zřejmě nebyla kodifikace veškerého práva, ale spíše oblasti sporné, nejasné nebo změněné.¹²

Z období římského práva můžeme připomenout Zákon 12 desek (*Lex duodecim tabularum*) z přibližně 5. stol. př. n. l. Jako dokument se nedochoval, ovšem jeho obsah známe z výroků římských právníků a byl základním pilířem pozdějšího propracovaného římského práva. Obecně je ovšem římské právo spíše synonymem pro právo soukromé.

Z hlediska trestního práva procesního uvádí literatura¹³ např. zásady *nullum crimen sine lege* (není zločin bez zákona) a *nulla poena sine lege*, přičemž zajímavostí je, že tyto zásady nebyly v praxi dodržovány. Naopak, pokud se senát domníval, že určité jednání by mělo být trestné, byl následně přijat zákon a pachatel podle něj odsouzen a potrestán.

Na druhou stranu anekdota, kterou popsal historik Ammianus Marcellinus (330 – 391 n. l.) dokumentuje, jakou důležitost kladlo Římské právo na dokazování. Při procesu před císařem Juliánem, obžalovaný pouze popřel vinu. Obžaloba neměla dostatečné důkazy. Žalobce si stěžoval: „Může někdo prokázat vinu, pokud stačí tvrdit, že jsem nevinný?“ Císař

¹¹ Chammurapiho zákoník není nejstarší dochovaný právní dokument. Existují prameny např. ze starověkého Egypta. Nedochoval se sice ucelený kodex, ale jednotlivá práva byla zaznamenána na papyrových svitcích, např. Leydenský papyrus. Dále lze zmínit edikty Urukaginy, věnující se např. svědeckým výpovědím ve prospěch obviněného.

¹² KLÍMA, Josef. Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci. Praha: Academia, 1979, s. 21.

¹³ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 317 - 319.

odpověděl: „Může někdo prokázat nevinu, pokud by stačilo obvinit jej?“ Nebezpečí odsouzení nevinného bylo vnímáno tak vážně, že bylo stanoveno, že je lepší, když zločin zůstane nepotrestán, než aby byl odsouzen nevinný.¹⁴

Ve franckém soudním řízení musel žalobce obstarat důkazy a prokázat vinu obviněného. V době vlády Karlovců (8 stol. n. l.) se objevuje první inkviziční proces, tj zahájený z iniciativy státního orgánu (delikty na jejichž potrestání měl stát velký zájem). Mezi přípustné důkazy patřily listiny, výpovědi svědků, již zmiňované ordály, a očistné přísahy (za přísného dodržování určitých formalit obviněný prohlašoval svou nevinu, ovšem spolu-přísahat muselo podle závaznosti provinění až 12 osob, které se za něj v podstatě zaručily).¹⁵

První podstatné opěrné body ochrany práv obviněného v trestním procesu můžeme objevit v Anglii ve Velké listině svobod z roku 1215 (Magna Charta Libertatum). Článek 39 říká, že *„žádný svobodný občan nesmí být zadržen, uvězněn, poslán do vyhnanství, či zbaven svých práv a držeb, ani proti němu nebude použito síly, pouze po zákonném rozsudku soudu sobě rovných“*. Článek 60 ukládal povinnost zvoleným zástupcům držet a zachovávat mír a veškeré svobody. Na druhou stranu je nutné zmínit, že nesvobodným sedlákům Magna Charta neposkytovala žádná práva.¹⁶

Podstatné zlepšení postavení obviněného znamenal Habeas Corpus Act z roku 1679 (Anglie), který zaručoval každému občanu (zadrženému či uvězněnému), aby byla oprávněnost jeho věznění přezkoumána soudem. Zároveň existovaly lhůty, do nichž nejpozději musel být zadržený před soud postaven a během nichž musela být jeho záležitost projednána. V případě, že se zatčení ukázalo jako nezákonné, soud zatčeného propustil. Pokud bylo zatčení v souladu ze zákony, mohl soud, vyjma některých činů (zejména proti státu), propustit zatčeného na záruku. Tento dokument je zároveň prvním propojením lidskoprávních procesních ustanovení (spravedlivého procesu) a hmotného práva (právo na osobní svobodu).¹⁷

¹⁴ STUMER, Andrew. The Presumption of Innocence. Evidential and Human Rights Perspectives. London: Hart Publishing, 2010, s. 2-3.

¹⁵ KINCL: Všeobecné dějiny státu a práva. Praha: Nakladatelství Panorama, 1983, s. 147-150.

¹⁶ Tamtéž s. 205-207.

¹⁷ KINCL, Všeobecné dějiny státu..., s. 323-325.

V Listině svobod (English Bill of Rights) z roku 1689 se objevují další lidskoprávní ustanovení, např. byly zakázány nepřiměřené kauce, nepřiměřené pokuty a kruté či nezvyklé tresty. Z hlediska presumpce nevinny byly zakázány přísliby pokut a konfiskací před tím než bude obviněný odsouzen.¹⁸

V ústavě USA z roku 1791 jsou právu na spravedlivý proces věnovány zejména články III a IV a dodatky V-VIII, které chrání občany USA před významnými zásahy do jejich svobody bez soudního procesu, zejména zakotvují princip *ne bis in idem*, právo na obhájce, právo na nestrannou porotu, zákaz ukládání nadměrných kaucí a krutých či mimořádných trestů. Dodatek XIV z roku 1868 výslovně uznává právo na spravedlivý proces pro všechny občany v USA bez rozdílu barvy pleti.¹⁹

Francouzská Deklarace práv člověka a občana z roku 1789, která položila základ budoucí francouzské ústavě, upravuje právo na spravedlivý proces v článcích 7-9. Jedná se zejména o zatčení a uvěznění pouze v zákonem stanovených případech, zákon stanoví pouze tresty, které jsou nezbytně nutné, a prvně můžeme nalézt presumpci nevinny, kdy každý člověk je pokládán za nevinného, dokud není prokázána jeho vina. Na druhou stranu jakobínské období dokázalo, že ani uzákoněné lidskoprávní záruky nedokázaly zabránit tyranii.²⁰

Na území Československa nejstarší právní památka spadá do období Velkomoravské říše tj. asi do 9. století a byla zřejmě vytvořena Konstantinem a Metodějem – Soudní zákon pro laiky.²¹ Za zmínku stojí, že středověký proces se zahajoval na soukromý návrh a řídil se zásadou obžalovací. Až od 18. století se prosazuje zásada oficiality a trestní proces získává charakter inkviziční (vyhledávací).²²

Po revoluci v roce 1848 můžeme najít záruky spravedlivého procesu

¹⁸ BANASZAK, Ronald. Fair Trial Rights of the Accused: A Documentary History. Westport USA: Greenwood Press, 2002, s. 2.

¹⁹ TINDALL, B. George, SHI, E. David. Dějiny státu USA. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, s. 792 – 804.

²⁰ PAINE, Thomas. Rights of Man: Being an Answer to Mr. Burke's Attack on the French Revolution. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, s. 116-119.

²¹ MALÝ, Karel, SIVÁK, Florian. Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918. Jinočany: Nakladatelství a vydavatelství H&H, 1993, s. 42.

²² MALÝ, SIVÁK: Dějiny státu... s. 248.

již ve Stadionově ústavě z roku 1849. Např. v §27 říká, že všichni rakouští občané jsou si před zákonem rovni a jsou podřízeni stejnému soudu. V tzv. Prosinčové ústavě z roku 1867 byla opět zakotvena rovnost před zákonem, právo na odškodnění za nezákonné zatčení a právo na soudní přezkum správních rozhodnutí. Ústavní listina Československé republiky č. 121/1920 Sb. vyhrazuje právu na spravedlivý proces hlavu čtvrtou. Bylo zde zaručeno právo na zákonného soudce, nezávislost soudů, ústnost a veřejnost řízení, právo na náhradu škody způsobené nesprávným úředním postupem i na soudní přezkum správních rozhodnutí.²³

Socialistický trestní proces upřednostňoval jako nejdůležitější zásadu objektivní (materiální) pravdy. To znamenalo, že všechny orgány trestního soudnictví usilují o zjištění všech skutečností tak, aby byla nalezena nepochybná, úplná a objektivní pravda.²⁴ Přestože Evropa v této době již přistupuje k uceleným lidskoprávním katalogům obsahujícím mimo jiné právo na spravedlivý proces (např. Úmluva), v Československu dojde k nejhorším porušením práva v novodobé historii. Jedná se o tragické procesy z padesátých let minulého století, kdy byli obvinění nuceni se veřejně přiznat k činům, kterých se nikdy nedopustili. V řadě případů byly vyneseny hrdelní tresty.

1.2 Právní zásady

1.2.1 Obecné právní zásady

V průběhu historie se v právu ustálila pravidla, která právní teorie a praxe uznává jako vůdčí principy, i když nemusí být vyjádřena v konkrétním právním předpisu. Těmto dlouhodobým principům říkáme právní zásady. Jejich význam spočívá hlavně v tom, že se nemění s každou změnou zákona, tzn. působí jako stabilizující prvek právní jistoty. Na druhou stranu, až na ty úplně nejobecnější, se také praxí a společenským vývojem neustále

²³ VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel. České právní dějiny do roku 1945. Ostrava: KEY Publishing, 2007, s. 109-110.

²⁴ RŮŽEK, Antonín a kol. Československé trestní řízení. Praha: Panorama 1982, s. 60.

upravují. Knapp²⁵ mezi ty nejzákladnější řadí zejména:

- *Pacta sunt servanda* – smlouvy se mají dodržovat (každý je povinný dodržovat úmluvy, závazky, dohody). Je považována za nejvyšší právní zásadu.
- *Nemo iudex in casua sua* – nikdo nemůže být soudcem ve vlastní věci, neboli o sporu mezi dvěma rozhoduje třetí strana.
- *Ignorantia iuris non excusat* – neznalost zákona neomlouvá, je důležitá pro zachování funkčnosti právního systému, neboli zachování právní jistoty, že se nikdo nezproští odpovědnosti tím, že právo nezná. Nabízí se otázka, zda vůbec někdo, natož laik, může znát všechny platné zákony. Proto je důležité, aby bylo pozitivní právo postaveno na obecných principech (zásadách), které jsou ve společnosti známé a akceptované.
- *Audiatur et altera pars* – je třeba slyšet i druhou stranu. V trestním řízení zajišťuje právo obviněného vyjádřit se ke skutkům, která jsou mu dávana za vinu. Je součástí práva na obhajobu.
- *Ne bis in idem* – ne dvakrát o tomtéž neboli o případu jednou pravomocně rozhodnutém se nemá rozhodovat znovu. Umožňuje zachovat jistotu ve všech typech právních řízení.
- *In dubio pro reo* – v pochybnosti ve prospěch. Zásada trestního procesu pomáhá bránit odsouzení nevinného. V případě důvodné pochybnosti o tom, zda obviněný čin spáchal, se soud má přiklonit k tomu, že obviněný jednal poctivě.
- *Nullum crimen (nulla poena, nullus processus criminalis) sine lege* – žádný trestný čin (trest, trestní proces) bez zákona. Jedná se o zásady trestního práva hmotného a procesního garantující právní jistoty obviněného.

Z uvedeného Knappova přehledu nejvyšších zásad právních je zřejmé, že poslední čtyři jmenované jsou i součástí práva na spravedlivý proces. Z toho můžeme dovodit, že právní teorie přisuzuje velký význam ochraně práva slabší strany, což nepochybně obviněný v trestním řízení je.

²⁵ KNAPP: Teorie... s.. 83-84.

Protistranou je stát disponující daleko silnějšími prostředky a možnostmi prosazení svých zájmů.

1.2.2 Zásady trestního řízení

Zásady trestního řízení ovlivňují postup při projednávání trestních záležitostí. Jsou to určité vůdčí a dlouhodobé právní myšlenky (principy, ideje), kterými se trestní řízení řídí. Jedná se o zásady kodifikované v mnoha právních předpisech počínaje Ústavou. Zásady napomáhají dostat cílům trestního řízení, kterými je jednak ochrana společnosti před pachateli trestných činů, ale zároveň i ochrana práv osob, proti kterým se řízení vede. Jelikož z právních zásad vychází tvorba, interpretace i aplikace norem trestního práva procesního, tak by jejich nerespektování vedlo k nefunkčnosti a nelegitimitě celého trestního procesu. Mezi jejich další funkce patří pozitivní vliv na právní vědomí občanů, orgánů činných v trestním řízení a zákonodárců. Umožňují lépe pochopit normy a smysl trestního práva.²⁶

V Evropě se postupně ustálil kontinentální (inkviziční) model trestního procesu. V původním inkvizičním procesu bylo vyšetřování, řízení před soudem a stanovení trestu svěřeno do rukou jednoho soudce. V současném kontinentálním trestním procesu mezi hlavní zásady patří: zásada materiální pravdy, oficiality a vyhledávací. Kontinentální model trestního procesu je dokonce i dnes některými autory²⁷ nazýván inkviziční.

Český trestní proces je i dnes vázán zásadou materiální pravdy. Při hlavním líčení soud pravdu nalézá, tzn. uplatňuje se i zásada vyhledávací. Soudce řídí hlavní líčení, může požadovat provedení důkazů, nebo předvolání svědků. Soudce by neměl být předem přesvědčen o vině obžalovaného. Po skončení hlavního líčení rozhoduje soudce (nebo senát) o vině a trestu. Tomuto řízení předchází řízení přípravné, které je vedeno zásadou obžalovací, kdy státní zástupce a policie nejprve shromažďují

²⁶ JELÍNEK, Jiří, ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges 2008, s. 15 - 46.

²⁷ MULÁK, Jiří. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe. Bulletin advokacie [online]. 20.3.2019 [cit. 2019-05-28]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasada-kontradiktornosti-v-trestnim-rozeni-evropske-souvislosti-a-ceska-reflexe>

důkazy a pokud k tomu je zákonný důvod, musí být podána obžaloba.²⁸

Četná literatura nabízí přehled zásad trestního řízení, včetně různých pohledů na jejich členění. Jedná se zejména o následující zásady: zákonného procesu, presumpce neviny, zajištění práva na obhajobu, rychlosti řízení, oficiality, bezprostřednosti, ústnosti, přiměřenosti, veřejnosti a samozřejmě zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností. Pro účely této práce není nutné je podrobněji představovat. V poznámce uvádím odkazy na odbornou literaturu, která se těmito zásadami zabývá.²⁹ O důležitosti zásad pro trestní řízení svědčí i judikatura Ústavního soudu ČR (přímo v textu rozhodnutí soud vyjmenovává, jakými zásadami je trestní řízení vedeno).³⁰

Z důvodů paralelní existence dvou odlišných systémů trestního řízení v Evropě, které se střetávají na úrovni Úmluvy, uvedu ještě zásady používané v právním systému common law. Odlišnost od kontinentálního modelu nacházíme ve třech rovinách. V té první se jedná o roli soudce, který v common law působí pouze jako neutrální rozhodce. Úkolem soudce je řídit přelíčení, zamezit konfliktům a zároveň rozhodovat o prostředcích dokazování, jejichž použití je zákonem definováno. Strany účastníci se procesu (obžalovaný, žalobce) jsou v rovnoprávnějším postavení. Řízení je plně kontradiktorní.³¹

Druhá odlišnost je v zahájení řízení, kdy se kontinentální proces řídí zásadou oficiality (úkony v trestním řízení jsou prováděny z úřední povinnosti – ex officio) a legality (stíhání všech trestných činů, o nichž se orgány činné v trestním řízení dozví). Naproti tomu common law proces se řídí zásadou opportunity (stíhání tam, kde je to efektivní).

Třetí rovina je spatřována ve fázi dokazování, kdy common law klade

²⁸ MUSIL: Kurs trestního... s. 101-105.

²⁹ CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI Publishing, 2008, s. 15-17.

CHMELÍK, Jan. Rukověť trestního práva procesního a hmotného. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 135-142.

NOVOTNÝ, František a kol. Trestní právo procesní. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 31-33.

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 2726/14, bod 32

³¹ Jedná se o důležitou procesní zásadu, která se do kontinentálního systému dostává především judikaturou ESLP, který požaduje, aby každá strana sporu měla možnost předložit důkazy, povolát svědky a vyjádřit se k důkazům protistrany včetně možnosti vyslýchat svědky. Např. rozsudek ESLP Borgers proti Belgii, z 30.10.1991, stížnost č. 12005/86

nejvyšší důraz na povinnost žalobce prokázat vinu zákonným způsobem. Toto vychází ze zásady presumpce nevinu, kdy obžaloba musí předložit důkazy, aby byla vina prokázána bez rozumné míry pochybnosti (beyond reasonable doubt). Zásadní význam dokazování v common law je patrný i z teoretické roviny, kdy je problematice dokazování věnována značná pozornost.³²

1.2.3 Zásady práva na spravedlivý proces

Nejprve malá filozofická otázka, co znamená spravedlivý? Spravedlnost je těžké definovat. Často se tento termín používá, jestliže se něco dělí. Jestliže se něco dělí spravedlivě, znamená to, že se pro všechny použije stejné měřítko. Neznamená to, že všichni dostanou stejně, to by byla rovnost, ale dostanou, co jim náleží (co si zaslouží) právě podle toho měřítka. Zároveň je nutné, aby byla udržována rovnováha, přiměřenost, nestrannost a objektivita. Ve spravedlivém řízení nevzniká nikomu újma.³³

Právo na spravedlivý proces je součástí právního řádu. Je to právo závazné a vynutitelné státem na rozdíl od morálních zásad, které vynutitelné právem nejsou.³⁴ Ač jej v Ústavě nebo Listině výslovně nenajdeme, jeho existenci potvrzuje Ústavní soud ČR ve své ustálené judikatuře³⁵, kde říká, že: „*cílem trestního řízení v demokratickém právním státu není jen dopadení, usvědčení a potrestání pachatele, ale i řádný a férový proces. Takovýto proces je limitem trestního řízení. Základem spravedlivého procesu je vina zjištěná bez důvodných pochybností a s použitím zákonných prostředků*“.

Zásady práva na spravedlivý proces se vyskytují v právním řádu ČR v řadě právních předpisů. Jsou to zejména ústavní zákony a mezinárodní smlouvy:³⁶

- Ústava ČR (čl. 81 - 82, 90, 96)

³² POKORNÝ, Ladislav. Úvod do trestněprávní komparatistiky. Praha: Auditorium, 2010, s. 87-91.

³³ HART, Herbert Lionel Adolphus. The Concept of Law. Oxford, UK: Clarendon Press, 1961, s. 155-157.

³⁴ VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Základy práva. O právu státě a moci. Praha: ASPI, 2009, s. 19.

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, body 1-5

³⁶ Jedná se o informativní a ne zcela vyčerpávající seznam. Přesné označení jednotlivých zákonů uvádím v příloze, v přehledu použitých právních předpisů.

- LZPS (čl. 36 – 40)
- EÚLP (čl. 6, 7 a Protokol 7 čl. 2 - 4)
- Listina základních práv EU (čl. 47 – 50)
- Všeobecná deklaráce lidských práv (čl. 10 – 11)
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 14 – 15)
- Úmluva o právech dítěte (čl. 40)
- Dále řada speciálních zákonů (*Trestní řád, Soudní řád správní, Zákon o přestupcích*)

Po studiu jednotlivých ustanovení těchto zákonů můžeme definovat následující garance spravedlivého procesu. Mimo již výše zmíněné obecné zásady jsou to zejména:

- *Presumpce nevin* jako vůdčí zásada práva na spravedlivý proces. Opakuje se ve všech výše zmíněných právních předpisech.
- *Právo obviněného být seznámen s obviněním* v jazyce, kterému rozumí.
- *Právo na přiměřenou lhůtu k přípravě obhajoby.*
- *Právo na obhájce* nebo právo obhajovat se sám, právo na úhradu nákladů na obhájce.
- *Právo vyslyšet svědky* a právo obžalovaného na osobní účast při soudním řízení.
- *Právo na bezplatnou pomoc tlumočnicka.*
- *Zásada nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci.* Příslušnost soudce stanoví zákon a nelze ho libovolně měnit. Jedná se o ochranu účastníků řízení proti účelovému obsazení soudu.
- *Právo na přezkoumání odsuzujícího rozsudku.*
- *Zákaz retroaktivity* (nikdo nesmí být souzen za jednání, které v době činu nebylo trestné).
- *Zásada přiměřenosti trestu* (trest nesmí být nepřiměřený trestnému činu).
- *Právo na odškodnění za nezákonné odsouzení.*
- *Právo na přiměřenou délku trestního řízení*, právo být souzen bez zbytečného odkladu a právo na veřejné projednání.

- *Nedotknutelnost obydlí a zákaz porušení listovního tajemství.*
- *Zákaz analogie (nelze kvalifikovat jako trestný čin jednání, které není přímo popsáno v trestním zákoně)³⁷*

Právo na spravedlivý proces je omezením trestního řízení, které chrání jednotlivce (obviněného). Na druhou stranu nejedná se o právo na výsledek trestního řízení, jaký by si obviněný představoval. Jedná se o to, aby cesta k rozsudku, někdy osvobozujícímu, někdy naopak, byla spravedlivá.

³⁷ Zásady jsou uvedeny pouze heslovitě, což postačuje, aby si čtenář udělal představu o jakých tezích je řeč a kam zásadu presumpce nevinny řadíme. Podrobnější zkoumání výše uvedených zásad je mimo rozsah této práce.

2 Zásada presumpce nevinoty jako vůdčí zásada práva na spravedlivý proces

„Útok se stal a stal se tedy i zločin. Kde je zločin, musí být i pachatel, a kdo se jednou dostal do rukou veřejné moci a je tu popsán ve spisech, nemůže odejít bez nějakého rozsudku.

Ale vždyť ti lidé jsou nevinní!

Kde nejsou viníci, musejí být aspoň potrestaní. Nikoli vina, nýbrž trest za spáchaný zločin učí ostatní, že dopouštět se toho není dovoleno.

Boleslaw Prus: Farao“³⁸

Presumpci nevinoty pokládám za vůdčí zásadu práva na spravedlivý proces, a proto připojuji rozbor jejího znění v některých významných právních předpisech. Další část kapitoly je věnována analýze významu dodržování presumpce nevinoty. Dále se zamýšlím nad významem trestání a snažím se zjistit, jaké dopady na člověka může mít (neoprávněné) rozhodnutí o vině. V poslední řadě zkoumám, zda je v souladu s ideou právního státu, aby byla presumpce nevinoty v některých případech porušena.

2.1 Analýza textace presumpce nevinoty

2.1.1 Ústava ČR

Ústava sice výslovně nedefinuje princip presumpce nevinoty, ovšem povinnost aplikace principu presumpce nevinoty a souvisejících zásad spravedlivého procesu ÚS opakovaně potvrdil ve své judikatuře. Např. v jednom ze svých nálezů³⁹ ÚS připomněl, že: „součástí ústavního rámce je i právo na spravedlivý proces a s tím spojená povinnost nižších soudů respektovat jeho obecně uznávané principy. Mezi tyto patří důraz na presumpci nevinoty, soulad skutkových zjištění, povinnost soudů reagovat na

³⁸ In MOLEK, Pavel. Právo na spravedlivý proces. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 324.

³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2000, sp. zn. II. ÚS 215/99 (N 69/18 Sb. NU 115)

*uplatněné námitky a respektování zásady, že případně pochybnosti o vině je nutno vyložit záležitost ve prospěch obviněného“.*⁴⁰

Ve svém jiném nálezu považuje Ústavní soud ČR presumpci nevinny za jeden z nejdůležitějších principů trestního řízení. Ústavní soud ČR připomíná, že: *„presumpce nevinny vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese důkazní břemeno a soud odpovědnost za objasnění případu“.*⁴¹

2.1.2 LZPS (čl. 40, odst. 2)

„Každý proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena.“

Působnost presumpce nevinny je zde vyjádřena poměrně úzce, protože zahrnuje pouze osoby, proti nimž je vedeno trestní řízení tedy ne např. pachatele přestupku, jiného správního deliktu nebo disciplinárního deliktu.

Dalším znakem je její pozitivní vymezení v Listině: *„...je považován za nevinného.“* na rozdíl od TrŘ, kde je vymezena negativně: *“..dokud není vina vyslovena, nelze na toho.hledět, jako by byl vinen..“*

Dalším znakem je zajištění konce platnosti presumpce nevinny, přičemž vyslovení viny musí dojít pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu. Z tohoto mimo jiné plyne, že presumpce nevinny se vztahuje na standardní opravná řízení, ale nevztahuje se na mimořádné opravné řízení po právní moci rozsudku (dovolání, obnova řízení).⁴²

2.1.3 Úmluva (čl. 6, odst. 2)

„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

Působnost presumpce nevinny je výrazně širší, vztahuje se na každého

⁴⁰ Tamtéž: „Na straně druhé však Ústavnímu soudu náleží posoudit, zda v řízení před obecnými soudy nebyla porušena základní práva nebo svobody stěžovatele, zakotvená v ústavních zákonech nebo v mezinárodních smlouvách podle čl. 10 Ústavy a v rámci toho uvážit, zda řízení před nimi bylo jako celek spravedlivé.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26.4.2016, sp. zn. I.ÚS 3235/15 (N 80/81 SbNU 349), bod 27.

⁴² REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Nakladatelství Oral, 2002, s. 175.

obviněného z trestného činu. Pojem obvinění z trestného činu může být chápáno obecně, tedy presumpce nevinny dle Úmluvy může být uplatněna i pro pachatele přestupku nebo jiného správního či disciplinárního deliktu.

Konec platnosti je definován tezí „je-li vina prokázána zákonným způsobem“. Obecná formulace je zde spíše nutností, protože právní systémy některých zemí, zejména common law, nevyžadují odsuzující rozsudek soudu. V common law končí řada trestních řízení přiznáním viny obviněného, tzv. guilty plea, kterým obviněný získá nižší trest výměnou za ukončení další administrativy jinak spojené s vedením řízení. Pro způsob uznání viny Úmluva tedy odkazuje na vnitrostátní normy. Konec platnosti je srovnatelný s Listinou, tzn. ochrana se vztahuje i na opravná řízení.⁴³

2.1.4 Listina základních práv EU (čl. 48, odst. 1)

„Každý obviněný se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.“

Zde je nutné především připomenout, že Listina EU vychází ideově z EÚLP, což je patrné z oficiální důvodové zprávy.⁴⁴ Znění jednotlivých ustanovení jsou vždy přirovnávány k obdobným článkům EÚLP. Tato vysvětlení byla sepsána přímo Konventem, který připravil text Listiny EU. Zvolený přístup Konventu lze hodnotit jako vhodný, protože všechny členské státy EU jsou zároveň signatáři EÚLP. V případě interpretačních nejasností by pak mohla posloužit rozsáhlá judikatura ESLP.

Zásadní rozdíl mezi oběma dokumenty je, že Listina EU posunuje právo na spravedlivý proces dál, zejména zaručuje účinnou soudní ochranu. EÚLP poskytuje pouze ochranu před národním orgánem. Přestože je textace presumpce nevinny v Listině EU odlišná od EÚLP, vztahuje se jakoby na „každého obviněného“, tedy řízení trestní i civilní, uvádí výše zmíněná důvodová zpráva, že textace je shodná a dokonce opakuje textaci dle EÚLP. Dále se výslovně uvádí, že presumpce nevinny se vztahuje pouze na řízení trestní v souladu s judikaturou ESLP. Shodně se vyjadřuje i odborná

⁴³ REPÍK: Evropská úmluva..., s. 176

⁴⁴ Úřední věstník EU ze dne 17.12.2007, č. C 303/02, vysvětlení k listině základních práv, s. 30-31

literatura, tzn. jedná se zřejmě o pouze formální chybu v textaci bez dalšího významu.⁴⁵

Na samostatnou práci by vydal vztah mezi ESD a ESLP. Hlavním problémem je, že EU jako celek nepřistoupila k Úmluvě a tzn. nedošlo k formálnímu podřízení EU a tedy ESD kontrolnímu mechanismu ESLP v oblasti lidských práv. Z toho zejména v minulosti pramenily mnohdy zásadní interpretační rozdíly. Např. rozsudky ESD *Panasonic v. Komise*⁴⁶ a ESLP *Niemietz v. Německo*⁴⁷, obojí týkající se prohlídky prostor sloužících k podnikání, přičemž namítáno bylo porušení čl. 8 Úmluvy (respektování soukromého a rodinného života). ESD odmítl považovat obchodní prostory za oblast pod ochranou čl. 8 Úmluvy a upřednostnil zájmy společenství (konkrétně ochranu hospodářské soutěže). Naopak ESLP stanovil, že profesní a podnikatelský život nelze vždy jednoduše oddělit. Pokud by se čl. 8 nevztahoval i na podnikatelské prostory, byla by ochrana soukromí pro část osob vyloučena. Podrobněji např. Šišková.⁴⁸

2.1.5 Všeobecná deklarace lidských práv (čl. 11, odst. 1)

„Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina ve veřejném řízení, v němž mu byly zajištěny veškeré možnosti obhajoby.“

Velmi široká definice, která navíc k právům garantovaným v Úmluvě přidává právo na veřejné projednání a zajištění veškerých práv obhajoby. Původně obsahoval zákaz retroaktivity, který byl ale přesunut do dalšího článku. Retroaktivita souvisela s Norimberským procesem, ve kterém se musela právní doktrína vypořádat s problémem, jak stíhat zločiny proti lidskosti, jež byly v době svého spáchání v souladu s platným právem. Z tohoto pohledu Norimberský proces byl retroaktivní a této námitce obhájců

⁴⁵ ČERNÁ, Dagmar. Standard lidských práv v Evropě. Srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie. Praha: Univerzita Karlova, 2009, s. 129. *Prameny a nové proudy právní vědy*, no. 43.

⁴⁶ Rozsudek ESD *National Panasonic v. Komise*, ze dne 29. 10. 1980, C - 136/79, SbSD 1980

⁴⁷ Rozsudek ESLP *Niemietz v. Německo*, ze dne 16. 12. 1992, stížnost č. č. 13710/88

⁴⁸ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. Dimenze ochrany lidských práv v EU. Praha: ASPI Publishing, 2003, s. 86 - 95.

se čelilo hlavně tím, že potrestání válečných zločinců bylo spravedlivé.⁴⁹

2.2 Význam presumpce nevinny

Nejprve považuji za vhodné připomenout, jaký je význam trestu, protože aby trest splnil svůj účel, ať už je jakýkoliv, musí být uložen právě pachateli, a tedy nikoliv nevinnému. Dále odpovídám na otázku, co se stane, když dojde k odsouzení nevinného? Bude se jednat o významný zásah do jeho života, možná už nebude moci vykonávat své povolání, bude mít navždy nálepkou zločince. Cílem celé podkapitoly je ukázat, že největší význam má presumpce nevinny v ochraně nevinných.

Další část kapitoly vztahuje ochranu nevinných k myšlence právního státu, protože jen stát, který zabezpečí takový trestní systém, že maximálně chrání nevinné, je možno považovat za právní. V závěru kapitoly se zabývám otázkou, zda je možné, za jakých okolností a do jaké míry rezignovat na ochranu nevinných.

2.2.1 Význam trestu

Pro správné pochopení smyslu a funkce presumpce nevinny, je nutné se nejprve zamyslet nad významem trestu a řízení předcházející jeho uložení. Pokud akceptujeme, že trestní sankce je obrovský zásah do života jednotlivce, snáze uznáme, že je nezbytné, aby byly uvaleny pouze na skutečné narušitele zákona. Jestliže ale dopadnou na nevinného, řada níže zmíněných funkcí trestu ztratí svůj smysl.

Historicky bylo hlavním významem trestu nastolení nové rovnováhy, kdy nerovnováha byla způsobena zločinem (zásada „oko za oko“). Tyto teorie nazýváme retributivní, přičemž představitelem je např. Immanuel Kant. Zastrášení budoucího pachatele má pouze druhořadou úlohu. Dalším teoretickým směrem zabývajícím se významem trestu je utilitarismus. Teoretikem, který jej rozpracoval byl např. Jeremy Bentham. Utilitaristé chápou trest jako zlo, které je ovšem nutné k zabránění ještě větší hrozby

⁴⁹ MORSINK, Johannes. The Universal Declaration of Human Rights. Origins, Drafting, and Intent. Philadelphia, USA: University of Pennsylvania Press, 1999, s. 53.

pro společnost. Trest je tedy obranou před eskalací zločinu v případě nepotrestání pachatele.⁵⁰

Mezi další teoretiky, kteří se zamýšleli na významem trestu, patří např. Beccaria, který tvrdí, že trestem se již spáchaný zločin nenapraví. Chápe účel trestu jako prevenci před opakováním takového jednání. Beccaria patří mezi kritiky příliš tvrdých trestů, naopak preferuje proporcionalitu trestu.⁵¹

Ať už se jedná o zastrašení nebo o nápravu nerovnovážného stavu, je zřejmé, že trest může plni svou funkci, jen pokud je uvalen na skutečného pachatele. Pokud je uvalen na nevinného, nedochází ani k nápravě nerovnováhy, ani k zastrašení, protože skutečný pachatel trestu unikl.

Lze se zamyslet, zda trest vůbec trest může zastrašit pachatele od spáchání zločinu. Asi úplně nelze souhlasit s úvahami, že trest nemá zastrašující účinek. Studie, které tyto závěry potvrzovali, zpravidla vycházeli ze zastrašujícího efektu u trestu smrti. Zde musíme vzít v úvahu, že alternativa trestu smrti bude doživotní nebo velmi dlouhé vězení. Proto zřejmě efekt zastrašení u trestu smrti není tak významný.⁵²

Další z faktorů, který odrazuje potencionálního pachatele, je reálnost jeho dopadení a odsouzení. Pachatel zná, jaký trest mu hrozí, ale je málo pravděpodobné, že by byl dopaden a odsouzen, bude náchylný k porušení zákona. Trestní právo předpokládá, že jeho narušitel je racionální. Zná trest, který mu hrozí a porovná si užitek z porušení zákona v kontrastu s hrozící sankcí. To je pravda jen částečně. Jednak je řada násilných trestných činů spáchána v afektu (hádce), kdy později pachatel svého činu lituje. Smysly pachatele mohou být otupeny (alkohol, drogy). Nebo pachatel nad následky činu nepřemýšlel, zákon nezná, porovnání co může získat a. co mu hrozí, si vůbec neudělal.

Pro řadu lidí je ostudou, pokud se vůbec dostanou před soud za nějaké porušení zákona. Z dříve velmi dobrého společenského postavení se

⁵⁰ MILLER, Jaroslav. Charles Montesquieu - Césare Beccaria: Několik úvah k filozofii zločinu a trestu. Mezinárodní a srovnávací právní revue. Olomouc: Univerzita Palackého. Právnická fakulta, 2003, 7(2003), s. 27 – 28.

⁵¹ BECCARIA, Cesare. On crimes and punishments and other writings. Cambridge: Cambridge University Press, 1995, s. 31.

⁵² GOULD, B., Jon. The Innocence Commission: Preventing Wrongful Convictions and Restoring the Criminal Justice System. New York, USA: New York University Press, 2008. s. 11-20.

dostanou do jiné kategorie společnosti. Z tohoto důvodu je důležité, aby systém trestního řízení dokázal v maximální míře ochránit nevinné.⁵³

Trestní zákon v minulosti definoval účel trestu⁵⁴ jako strukturu dílčích cílů směřujících ke konečnému cíli, kterým je chránit společnost před pachateli trestných činů a zároveň působit výchovně na pachatele a ostatní členy společnosti, aby trestné činy nebyly páčány vůbec. Nový trestní zákoník⁵⁵ ponechává účel trestu právní nauce a obecné zásady trestání byly promítnuty do jednotlivých sankcí.⁵⁶

2.2.2 Ochrana nevinných

Nejdůležitější funkcí presumpce neviny je ochrana nevinných před nesprávným odsouzením. Odsouzení za trestný čin má pro odsouzeného řadu negativních následků.

Je to jednak vlastní trest, který může mít zásadní dopad na život jednotlivce (odnětí svobody, pokuta, atd.). Dále odsouzení vysílá signál, že dotyčný se provinil proti pravidlům, které společnost uznává – dostává neformální „nálepku“ trestance. Další dopady mohou být různé zákazy (navštěvovat sportovní utkání, řídit automobil, vykonávat povolání). A samozřejmě zápis do rejstříku trestů, který by mohl mít vliv na výši trestu při jeho dalším případném odsouzení.

Důkazní břemeno by měla nést strana, která tvrdí, nikoli na tom, kdo popírá⁵⁷. V trestním řízení je stát ten, kdo tvrdí (podává obžalobu). Navíc stát je vždy silnější stranou. Stát disponuje aparátem vyšetřovatelů (policie) a má navíc výrazně lepší technické možnosti (DNA testy, sledování, monitorování telefonu) dokázat svá tvrzení než jednatlivec. Až na výjimky disponuje stát i lepšími právními kapacitami (státní zastupitelství, dlouhodobá zkušenost lidí pracujících v oboru). A v poslední řadě má stát větší ekonomické zdroje

⁵³ von HIRSCH, Andreas, BOTTOMS, Anthony, BURNEY, Elizabeth. About Criminal Deterrence and Sentencing Severity: An Analysis of Recent Reserch. London: Hart Publishing, 1999, s. 2 - 9.

⁵⁴ § 23 zákona č. 140/1961, Sb., trestní zákon, platný do 1.1.2010

⁵⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁶ VICHEREK, Roman. Účel Trestu. ePrávo [online]. 2013, 22.3.2013 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>

⁵⁷ Římskoprávní zásada: *Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat.*

k vedení soudního sporu. Např. výzkumy v USA potvrzují, že policejní výslechové metody⁵⁸ jsou tak účinné, že obvinění se nachází v zoufalé situaci a jsou ochotni přiznat téměř cokoliv, hlavně aby vyšetřování skončilo.

59

Dalším důvodem, proč by měla nést důkazy obžaloba je, že na svědectví obviněného (jeho popis skutkového stavu) se bude soud dívat vždy trochu jinak než u nezávislého svědka. Obviněný je totiž výrazně zainteresován na výsledku řízení. Orgány činné v trestním řízení, mohou mít tendenci považovat podezřelého za vinného (např. zjednodušení si práce, splnění výkonnostních cílů).⁶⁰

2.2.3 Podpora právního státu

Stát je výhradním nositelem práva trestat. Stát zabezpečuje chod trestního řízení. Odsouzení a tresty jsou vyhrazeny pouze pro případy, kdy je vina veřejně a jasně prokázána. Odsouzení a trest by mělo dopadat pouze na pachatele protiprávního jednání. Lidé mají právo ne být odsouzeni za činy, které nespáchali. Tím stát dává svým občanům jistotu, že vůči nim bezdůvodně neuplatní sankce trestního práva. Odsouzení nevinného by do společnosti vyslalo špatný signál, že nemůže státu v trestních věcech důvěřovat.

Stát musí zajistit takový trestní systém, který minimalizuje riziko chybných odsouzení. K tomu pomáhá, pokud jsou důsledně aplikovány zásady spravedlivého procesu. Z hlediska presumpce neviny je to především povinnost obžaloby dokázat vinu bez důvodných pochybností.

Samozřejmě je možné namítnout, že důsledné dbání na zjištění viny bez důvodných pochybností povede ke zvýšení množství osvobozujících verdiktů a množství skutečných pachatelů unikne trestu, což je nespravedlivé

⁵⁸ Mezi další příčiny odsouzení nevinných v USA lze zařadit: chybné výpovědi svědků, obvinění mentálně zaostalých nebo nevzdělaných osob s omezenou znalostí práva, zastaralé důkazní metody, nedostatečná podpora obhájce, sporná svědectví policejních informátorů, omezené přístup vyšetřujících orgánů.

⁵⁹ GOULD: *The Innocence Commission...*, s.205

⁶⁰ GRAY, Anthony Davidson. *The Presumption of Innocence under Attack: New Criminal Law Review, Vol. 20, Number 4* [online]. University of California, 2017, s. 599 - 615 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://eprints.usq.edu.au/33096/1/NCLR2004_02_Gray.pdf

vůči obětem a společnosti. Ashworth⁶¹ proti tomu uvádí tři argumenty.

Za prvé oběť nemá právo požadovat jiná procesní pravidla pro domnělé pachatele. Nemá ani právo na zadostiučinění proti nevinným. Právo na spravedlivý proces je platné obecně pro všechny. Oběť nemá právo na odsouzení kohokoliv, pouze odsouzení viníka.

Za druhé nesprávné osvobození je sice nespravedlivé vůči společnosti jako celku, ovšem mnohem horší je odsouzení individuálního nevinného. Znamená to, že všechny výše zmíněné negativní následky odsouzení (trest, osobní pověst, zápis do rejstříku trestů, atd.) dopadnou na nevinného jednotlivce.

Třetí argument je, že osvobození pachatele je samozřejmě pochybení trestního řízení. Někdy se uvádí, že je lepší 10 vinných osvobodit než jednoho nevinného odsoudit, ale pokud by mělo množství osvobozených vinných narůstat, tak to znamená, že trestní systém je nefunkční a nechrání dostatečně společnost.

V souvislosti s nedávnými a častými teroristickými útoky se v literatuře⁶² objevuje teorie tzv. konkurenčních zájmů jednotlivce („*conflict of rights*“). Jedná se o to, že jednotlivec má právo např. nestát se obětí teroristického útoku (loupeže, atd.). Proti tomu jde právo obviněného být považován za nevinného. Právním jednotlivce nestát se obětí zločinu jsou motivovány procesní fauly vůči obviněným (dost často už na úrovni zákonodárce). Tento argument považuji za zjednodušující. Stát přece může chránit společnost a jednotlivce i jinak. Může např. prodloužit lhůty pro zadržení (podezřelého z terorismu), může dotyčného odsoudit za jiný čin, na který má dostatek důkazů (čímž jej efektivně eliminuje ze společnosti) a v mezičase shromažďovat důkazy další nebo může podezřelého podrobněji sledovat.⁶³

⁶¹ ASHWORTH, Andrew. *Human Rights, Serious Crime and Criminal Procedure: The Hamlyn Lectures* [online]. London: Sweet & Maxwell, 2002 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://socialsciences.exeter.ac.uk/media/universityofexeter/schoolofhumanitiesandsocialsciences/law/pdfs/Human_Rights_Serious_Crime_and_Criminal_Procedure.pdf

⁶² GOOLD, Benjamin, LAZARUS, Liora. *Security and Human Rights*. Oxford, UK: Hart Publishing, 2007, s. 200.

⁶³ Většina pachatelů nedávných teroristických útoků v Evropě byla státním orgánům (policie, tajné služby, celní správa) známá a podezřelá / napojená na radikální islám. Z ne úplně vysvětlených

Pokud si máme vybrat, nesprávné osvobození nebo odsouzení, tak menší zlo pro důvěryhodnost trestního systému i společnost je nesprávné osvobození. Může to být i proto, že opomenutí (zde potrestat pachatele) v trestním právu je vždy méně závažné než úmyslně porušit princip právního státu (zde odsouzení nevinného).

2.2.4 Omezení presumpce nevinny

Otázka, kterou chci zodpovědět v této kapitole je, zda v zájmu práva společnosti na ochranu před pachateli trestných činů je omezení procesních práv obviněného, zejména omezení presumpce nevinny v trestním řízení.

Obecný koncept omezení individuálních práv ve prospěch ochrany společnosti popisuje např. Dworkin⁶⁴, který říká, že si dovede představit tři situace, kdy může stát omezit individuální práva jednotlivce: riziko neoprávněného omezení práva jednotlivce je malé, existuje jiné významné individuální právo, které je s původním právem v rozporu a náklady pro společnost na udržení individuálního práva (např. presumpce nevinny) budou vyšší než přínos z individuálního práva (zanedbatelná hrozící sankce).

Zde se nabízí první otázka, co je důležitější, ochrana společnosti před pachateli trestných činů nebo ochrana práv jednotlivce? Že se jedná o složitou otázku plyne např. i z odůvodnění ESLP v rozsudku Jorgič: „.... V tomto kontextu Soud rovněž zohledňuje, že stěžovatel byl uznán vinným ze zločinů značné krutosti a trvání: zabití několika osob, zadržení mnoha lidí a špatného zacházení s nimi v průběhu několika měsíců v pozici vůdce polovojenské skupiny ve snaze naplnit politiku etnických čistek.“⁶⁵ ESLP zde naznačuje, že pro určité kategorie zločinů už není ochoten podpořit ochranu procesních práv jednotlivce. Což je zvláštní vzhledem k hlavnímu smyslu ESLP, kterým je právě ochrana práv jednotlivce před excesivní veřejnou mocí.

důvodů se volně pohybovali na svobodě, byly schopni si opatřit zbraně, připravit koordinované útoky => evidentně vůbec nebyli monitorováni. Tzn. není nutné obviňovat systém, ale špatnou práci některých státních složek.

⁶⁴ DWORKIN, Ronald. Taking rights seriously. New York, USA: Bloomsbury Publishing, 2019, s. 241.

⁶⁵ Rozsudek ESLP Jorgič proti Německu ze dne 12.7.2007, stížnost č. 74613/01, bod 113.

Ve výše zmíněném případě je nebezpečí pro společnost značné. Bude v pořádku upustit od pravidel spravedlivého procesu za účelem získání odsouzení, podobně jako naznačuje ESLP? Situace ohrožení státu, národa nebo války, které si zasluhují zvláštní opatření, mohou nastat, a Úmluva předjímá a akceptuje případná porušení.⁶⁶

Potíže činí i definice „značného ohrožení společnosti“. Budou to jen domnělí teroristé nebo i pašeráci drog, obchodníci s bílým masem, vrahové nebo ozbrojení lupiči? Je nesporné, že skupina se může zvětšovat. Ale je zcela legitimní v určitých případech přiměřeně změnit pravidla např. pro zadržení nebo vazbu, rozhodně ale nelze souhlasit se změnou pravidel celého procesu, tedy pro uznání viny.

Mezi další důvody, proč by se neměl zájem společnosti na odsouzení poměřovat s individuálními právy jednotlivce, můžeme zařadit společenské postavení jednotlivce. Lidé chudí, bez vzdělání, atd. by takto byli v trestním řízení ještě více znevýhodněni (proti lidem se silným ekonomickým zázemím). Dalším důvodem je, že zpravidla nepanuje shoda, na které trestné činy, by se ochrana práva na spravedlivý proces neměla vztahovat, jestli na málo závažné nebo naopak nejzávažnější. Posledním důvodem je, že sleva ze standardů spravedlivého procesu jako alternativa efektivního trestního procesu nevede k efektivnější ochraně společnosti, protože odsouzení nevinných společnost před skutečnými pachateli neochrání.⁶⁷

Lze tedy vůbec za nějakých okolností principiálně souhlasit s omezením presumpce neviny, tzn. že bychom na obviněného nahlíželi jako na vinného a bylo by na něm, aby presumpci viny svou výpovědí a předloženými důkazy vyvrátil a prokázal tak svou nevinu. Je zřejmé, že šance jednotlivce prokázat svou nevinu bude výrazně menší než jednotlivce, kterému by stačilo mlčet. Odpovědět lze kladně za předpokladu, že riziko

⁶⁶ Úmluva, čl. 15, odst. 1: „V případě války nebo jakéhokoli jiného veřejného ohrožení státní existence, může každá Vysoká smluvní strana přijmout opatření k odstoupení od závazků stanovených v této Úmluvě v rozsahu přísně vyžadovaném naléhavostí situace, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva.“

⁶⁷ Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism: Office of the United Nations. High Commissioner for Human Rights. Human Rights Fact Sheets: Fact Sheet No. 32, s. 38-39 [online]. Ženeva, Švýcarsko, 2008 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Factsheet32EN.pdf>

odsouzení nevinného je malé nebo v případech, kdy hrozící trest je nepatrný.⁶⁸

První kategorii situací, tzn. nízké riziko odsouzení nevinného lze dále rozdělit na tři typové oblasti. První a zároveň velmi častá je, že skutek byl prokázán, ale obviněný může namítat tzv. okolnosti vylučující trestní odpovědnost, což bude zejména krajní nouze, nutná obrana, příčetnost (duševní porucha) a nízký věk.⁶⁹

Druhá nastává, jestliže je někdo zadržen např. se zakázanou látkou (drogou). Bude zřejmě velmi nepravděpodobné, pokud někdo převáží přes hranici relativně malý balíček, za jeho převoz dostane významnou odměnu a zároveň si není vědomý, že by balíček obsahoval zakázanou látku. Tato obhajoba je jednoznačně účelová. Zde obžaloba nemusí prokazovat, že obviněný o obsahu balíčku věděl, mohl vědět nebo měl mít minimálně podezření. Je naopak na obviněném (přenesení důkazního břemene), aby věrohodně prokázal, že se zakázaným obsahem nemá nic společného a ani o něm vědět nemohl.⁷⁰

Třetí typ je vlastnictví různých oprávnění, povolení nebo licencí. Pro obviněného je velmi jednoduché prokázat, že je držitelem nějakého oprávnění, protože jej jednoduše předloží.

Akceptovat presumpci viny je možné ještě v případě, kdy hrozící trest není zásadní (nejedná se o uložený trest, ale opravdu o ten, který je potencionálně hrozící). ESLP v rozsudku Engel⁷¹ uvádí přísnost trestu jako jeden z argumentů pro posouzení, zda se jedná o trestní řízení, tedy pod ochranou Úmluvy čl. 6, odst. 2 a 3 (podrobněji v kapitole třetí). Např. špatné parkování nebo překročení povolené rychlosti může pro vlastníka vozidla znamenat objektivní odpovědnost nebo povinnost sdělit, kdo se automobil řídil a tedy se dopustil přestupku. Na druhou stranu je nutné být v těchto

⁶⁸ STUMER: The Presumption..., s. 48-51.

⁶⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, §25 – 32.

⁷⁰ Tato situace otevírá další aspekt presumce nevinny, kterým je právo odmítnout výpověď, neobviňovat sebe sama a zákaz pro orgány činné v trestním řízení a soudy vyvozovat z mlčení obviněného závěry o jeho vině. Lze si představit situaci, kdy jsou u obviněného nalezeny výbušniny, ale to ještě neznamená, že je dotyčná osoba terorista. Případ musí být posouzen proporcionálně a zejména ve světle dalších důkazů. Podrobněji v kapitole čtvrté.

⁷¹ Rozsudek ESLP Engel v. Nizozemí ze dne 8.6.1976, stížnosti č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, bod 82.

případech opatrný, protože trest není jedinou újmou. Jsou to zejména výše zmíněné zápisy do registrů, které mohou být použity v jiném řízení, morální odsouzení (nálepka) narušitele veřejného pořádku, atd. Pozitivum těchto presumpcí vnímám především v efektivitě, ceně a rychlosti řízení.

3 Právo na spravedlivý proces dle Úmluvy

„.. Když se kácí les mezinárodního terorismu, létají třísky individuálních lidských práv..“

*Pavel Molek, soudce NSS v Brně*⁷²

V první části nejprve stručně představím Úmluvu, jako nejstarší ucelený katalog lidských práv platný téměř ve všech evropských státech. Dále popisuji historii vzniku Úmluvy s důrazem na diskuzi ohledně zařazení ustanovení práva na spravedlivý proces. Nakonec analyzuji některé procesní principy Úmluvy, které jsou důležité pro pochopení jejího fungování, a u kterých se domnívám, že nejsou pro čtenáře samozřejmé.

V druhé části definuji, na jaký typ řízení je možné aplikovat zásady práva na spravedlivý proces dle Úmluvy a jaké instituty ochrany jim Úmluva garantuje. V poslední podkapitole rozebírám, jaká řízení lze dle judikatury ESLP považovat za řízení trestní a proč je důležité to rozlišovat. Judikátem, kde byla kritéria zařazení mezi trestní obvinění dle Úmluvy stanovena, je dle odborné literatury⁷³ rozsudek ESLP - Engel v. Nizozemí (podrobně viz kapitola 3.2.2.)

3.1 Ochrana lidských práv na úrovni Rady Evropy

3.1.1 Vztah Rady Evropy a Úmluvy

Po druhé světové válce se v Evropě objevuje myšlenka nadnárodní ochrany lidských práv. Tyto iniciativy vyústily 5. 5. 1949 v podpis Statutu Rady Evropy, mezinárodní politické organizace, jejímž hlavním cílem byla a je ochrana principů právního státu, demokracie a lidských práv.

Stěžejním dokumentem ochrany lidských práv přijatým signatáři Rady Evropy se stala Úmluva. Byla podepsána 4. 11. 1950 v Římě 12 zakládajícími státy. Nejedná se o standardní mezinárodní smlouvu upravující

⁷² MOLEK: Právo na spravedlivý... s. 140.

⁷³ HARRIS, David a kol. Law of the European Convention on Human Rights. Oxford, UK: Oxford University Press, 2009, s. 205.

vztahy mezi signatáři (státy), ale spíše jde o závazek států (Vysokých smluvních stran) chránit jednotlivce dle pravidel v ní uvedených.

Každému, kdo podléhá jurisdikci⁷⁴ Vysokých smluvních stran Úmluvy je přiznán katalog objektivních lidských práv. Mezi tato práva patří i zkoumané právo na spravedlivý proces a jeho klíčová zásada presumpce nevinny. ESLP rozhoduje, zda došlo k porušení práv garantovaných Úmluvou. Výkon rozsudku, podobně jako implementace Úmluvy je ovšem odpovědností států. V případě porušení dohlíží na výkonem rozsudku ESLP Výbor ministrů Rady Evropy. Tento mezinárodní kontrolní mechanismus se za dobu své existence ukázal jako velmi účinný nástroj, který na světě nemá obdoby.⁷⁵

Za téměř 70 let existence Úmluvy by byl její text už dávno překonaný, nebýt evolutivní interpretace ESLP, nebo-li interpretace ve světle současných podmínek. Úmluva ve znění závazného výkladu ESLP⁷⁶ dnes představuje referenční katalog evropského pojetí lidských práv.⁷⁷

Na druhou stranu nelze přehlednout, že existují odpůrci extenzivního výkladu Úmluvy např. ze strany britských soudců. Kritizována je zejména omezená zodpovědnost soudců ESLP, odtrženost soudu od národních realit, příliš extenzivní výklad nad rámec původních záměrů signatářů. Jisté obavy vyvolává i nárůst moci nevoleného orgánu.⁷⁸

Systémů ochrany lidských práv v Evropě existuje vícero. Mimo národní úroveň se prosazuje se např. ochrana „základních práv“ v rámci EU, která je ovšem Úmluvou zásadním způsobem inspirována. Dále např. „lidská dimenze“ na úrovni Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) nebo Všeobecná deklarace lidských práv OSN, což je dokument starší (1948), ovšem nezávazný. Systém ochrany lidských práv garantovaný

⁷⁴ V rozsudku ESLP *Al-Skeini v. Spojené království* ze dne 7. 7. 2011, stížnost č. 55721/07 soudní dvůr vymezil kriteria jurisdikce. Tato jsou nutná k tomu, aby žalovaný stát mohl být odpovědný za porušení práv jednotlivce garantovaných Úmluvou. Jedná se zejména o princip teritoriality.

⁷⁵ Bohužel nutno dodat, že se ESLP dlouhodobě potýká se značným přetížením, což souvisí se zjednodušeným přístupem k němu pro jednotlivce a s rozšířením počtu členských států Rady Evropy.

⁷⁶ Zde si dovoluji tvzení, že Úmluva dnes = judikatura ESLP. Samotný text Úmluvy je pouze orientační a nedostatečný pro posouzení skutečné ochrany lidských práv, kterou Úmluva garantuje.

⁷⁷ BLAHOŽ, Josef. *Sjednucující se Evropa a lidská práva. Aplikované právo*, 2003, č. 1, s. 8.

⁷⁸ SMEKAL, Hubert. *Lidská práva. Ideje, trendy, výzvy a nástrahy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 174-175.

Úmluvou je ovšem nejstarší a jednoznačně nejpropracovanější.

Do současnosti ratifikovalo Úmluvu 47 evropských států (vyjma Běloruska, Kazachstánu a Vatikánu).⁷⁹ O stěžejním významu Úmluvy svědčí, že její ratifikace je jednou z podmínek členství v Radě Evropy.

3.1.2 Zařazení práva na spravedlivý proces do Úmluvy

Původní text Úmluvy neobsahoval žádné ustanovení týkající se práva na spravedlivý proces. Pracovní skupina připravující Úmluvu byla upozorněna na text Všeobecné deklarace lidských práv, která naopak obsahovala poměrně detailní ustanovení práva na spravedlivý proces.

Tvůrci Úmluvy se textem Všeobecné deklarace inspirovali. Jednalo se zejména o: právo být považován za nevinného, dokud není vina prokázána podle zákona, právo být informován o obvinění, právo obhajovat se sám nebo prostřednictvím obhájce a právo na přidělení obhájce zdarma v případě, že si jej obviněný nemůže dovolit, právo vyslyšet svědky, právo na tlumočnicka ve svém jazyce a v případě nesprávného odsouzení právo na odškodnění. Presumpci nevin byl přikládán jednoznačně největší význam.⁸⁰

3.1.3 Mechanismus ochrany lidských práv

Ochrana lidských práv dle Úmluvy plní roli doplňující k národním lidsko-právním katalogům. Subsidiarita⁸¹ je potvrzena v řízení před ESLP, kdy základním kritériem přijatelnosti stížnosti k ESLP na porušení práv garantovaných Úmluvou je vyčerpání všech národních opravných prostředků.

Hlavním důvodem je, že vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy je podmínkou k vyvození mezinárodněprávní odpovědnosti státu za porušení Úmluvy. Dalším důvodem je, že státy mají obecně větší schopnost zvážit případ v místních souvislostech, přiměřeně aplikovat ustanovení Úmluvy a napravit případná pochybení.

Jednotlivé ustanovení Úmluvy jsou závazná a přímo aplikovatelná. Do

⁷⁹ Rada Evropy [online]. [cit. 2019-05-18]. Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>

⁸⁰ SCHABAS: The European Convention..., s. 265-270.

⁸¹ Subsidiarita byla přímo do preambule Úmluvy vložena protokolem č. 15 z 24. 6. 2013

právního řádu ČR byla Úmluva inkorporována jako lidskoprávní mezinárodní smlouva. Je tedy součástí ústavního pořádku ČR a má tedy aplikační přednost před zákonem. I když jsou rozhodnutí ESLP závazné pouze pro zúčastněné strany a v daném sporu, pro ostatní státy Úmluvy bude právní princip rozsudku závazný v duchu výkladové judikatury. Pokud ESLP rozhodl, že práva garantovaná Úmluvou byla porušena, je rozsudek závazný pro stát, který byl stranou sporu. Samotné vykonání rozsudku je v kompetenci státu. Důležité je, aby náprava porušení byla ve svém výsledku skutečná.

Poslední informací, kterou považuji za vhodné doplnit je, že do platnosti protokolu č. 11 bylo řízení dle Úmluvy složitější, paralelně existovali Evropská komise pro lidská práva, ESLP a Výbor ministrů. Stěžovatel se mohl přímo obrátit pouze na Komisi, která nevydávala závazná rozhodnutí, ale snažila se o smír mezi stranami. Pokud nebylo smíru dosaženo, postupovala svá stanoviska Výboru nebo ESLP, kteří pak vydávali rozhodnutí závazná. S nárůstem agendy po přijetí států východní Evropy (v 90. letech) vyvstala nutnost systém zjednodušit. Protokol č. 11⁸², vstoupil v platnost 1. 11. 1998, zavedl stálý jediný soud (ESLP), jehož rozhodnutí jsou závazná. Se stížností se na ESLP může obrátit přímo jednotlivec (tj. fyzická i právnická osoba⁸³), který se domnívá, že jeho práva garantovaná Úmluvou byla porušena.⁸⁴

3.2 Ochrana práva na spravedlivý proces

3.2.1 Vymezení typů řízení pod ochranou Úmluvy

Ačkoliv ESLP funguje už téměř 60 let, otázka, zda určité řízení spadá pod ochranu čl. 6 Úmluvy, zaměstnává ESLP neustále. Dle dikce čl. 6, odst.

⁸² Další protokol (č. 14) zjednodušující fungování ESLP vstoupil v platnost 1.6.2010 (zavedení institutu samosoudce a možnost odmítnutí stížnosti pokud stěžovatel neutrpěl zásadní újmu.

⁸³ Podle čl. 33 Úmluvy může stát oznámit ESLP údajné porušení Úmluvy jiným členským státem, což se v praxi ovšem děje vyjíměčně.

⁸⁴ ČERNÁ: Standard lidských..., s. 21-48.

1 Úmluvy (dále jen odst. 1)⁸⁵ má každý, u koho se rozhoduje o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o trestním obvinění, právo na *spravedlivé a veřejné projednání své záležitosti*. Zároveň má právo na *projednání v přiměřené lhůtě a projednání nezávislým soudem zřízeným podle zákona*.⁸⁶

Výkladové potíže činí „*občanská práva a závazky*“, přičemž ESLP jednotnou definici neuvádí. Obecným problémem je, že články Úmluvy se aplikují na různé národní právní řády a nelze tedy zjednodušeně stanovit, že ochrana se vztahuje např. na všechny spory podle občanského zákoníku.

Dle výkladu ESLP jsou pod ochranu odst. 1 zařazeny všechny soukromoprávní spory, přičemž rozhodující je přednostně povaha vztahu (musí jít o spor o majetek), a pak až zařazení sporu v domácím právu.

Složitá situace nastává ve vztahu jednotlivce a státu, který může být soukromoprávní i veřejnoprávní. Za veřejnoprávní považuje ESLP takové vztahy, kde stát uplatňuje svou suverenitu (např. daně, platby z různých státních fondů a dotací). Záměrem tvůrců Úmluvy bylo, aby rozhodnutí ve výhradní pravomoci státu (daně) nebyla zkoumána mezinárodním soudem (zřejmě z důvodů omezené odpovědnosti soudu vůči individuálním státům).⁸⁷

Samostatnou kapitolu tvoří trestní obvinění, kde se obviněnému / obžalovanému dostává navíc k ochraně dle čl. 6, odst. 1 i ochrana dle odst. 2 a 3, která jeho procesní postavení výrazně posiluje (viz následující kapitola).

3.2.2 Ochrana práva na spravedlivý proces v trestním řízení

Jak jsem již naznačil, ochrana jednotlivce čelícímu trestnímu řízení je dle Úmluvy výrazně širší než u řízení uvedených předcházející kapitole, tedy těch soukromoprávních. Obviněný požívá ochrany presumpce neviny (dle

⁸⁵ HUBÁLKOVÁ, Eva. *Stručná rukojet' českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech: Bulletin advokacie* [online]. Česká advokátní komora, 2004, s. 90-93, [cit. 2019-05-26]. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/files/170/BA_04_Z2.pdf

⁸⁶ Odst. 1 dále specifikuje, za jakých okolností může být veřejnost vyloučena, tzn. zejména pod ochranou veřejného zájmu, z důvodu ochrany nezletilých nebo jiných důvodů. Kurzívou jsou zvýrazněna práva garantovaná tímto odstavcem.

⁸⁷ MOLEK: *Právo na spravedlivý...*, s. 41-50. MOLEK i HUBÁLKOVÁ (výše) zároveň uvádí četnou judikaturu ESLP k otázce, zda řízení požívá či nikoliv ochranu dle čl. 6, Úmluvy.

odst. 2)⁸⁸ a dále celou paletu ochranných institutů dle odst. 3. Jedná se o: (i) právo být seznámen s obviněním v jazyce, jemuž rozumí, (ii) mít dostatečný čas na přípravu obhajoby, (iii) právo se sám obhajovat nebo si zvolit obhájce, (iv) právo na poskytnutí bezplatného obhájce, (v) právo vyslýchat svědky obžaloby a právo předvolat svědky ve svůj vlastní prospěch a (vi) právo na bezplatnou pomoc tlumočnicka.

Otázka, kterou je třeba zodpovědět je, jaká řízení považuje ESLP za řízení trestní? ESLP k výkladu pojmu trestní řízení přistupuje široce. Je to proto, že v jednotlivých státech Úmluvy existují různé systémy klasifikace protiprávních jednání. Např. právní řád ČR člení protiprávní jednání na trestné činy, přestupky, správní delikty a disciplinární delikty. ESLP považoval za důležité stanovit kritéria, podle kterých bude klasifikovat určité typy deliktů jako „*trestní obvinění*“. Ochrana dle Úmluvy takto působí na jednotlivce shodně v rámci celého prostoru Rady Evropy.

Jako vodítko, které řízení lze považovat za trestní, slouží rozsudek ESLP ve věci **Engel v. Nizozemí**⁸⁹ a z něho plynoucí tzv. Engelova kritéria. Jednalo se o několik vojáků nizozemské základní vojenské služby, kteří byli odsouzeni k disciplinárním trestům za různé „drobné“ delikty (svévolné opuštění posádky, nesplnění příkazů nadřízených a porušování vojenské morálky vydáváním časopisu). Engel by odsouzen vojenským soudem ke dvěma dnům vězení. Jeho dva spolu-stěžovatelé k třem měsícům služby ve zvláštním oddíle, což reálně prodlužovalo i jejich dobu trvání jejich vojenské služby. Paradoxně u Engela, podle kterého se princip jmenuje, byla stížnost zamítnuta. Dva dny vězení nepovažoval ESLP za natolik podstatný zásah do osobních práv, aby mohlo být řízení považováno za řízení trestní dle Úmluvy.

Hlavním přínosem judikátu Engel ovšem bylo, že ESLP zde poprvé vymezil tři kritéria, podle kterých se určí, zda se jedná o řízení trestní dle Úmluvy, tedy pod zvýšenou ochranou odst. 2 a 3:

⁸⁸ O významu, který dali tvůrci Úmluvy presumpci nevinny svědčí, že stojí samostatně, tj. nikoliv jako jeden z institutů odst. 3.

⁸⁹ Rozsudek ESLP Engel v. Nizozemí ze dne 8. 6. 1976, stížnosti č. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72 a 5370/72

Klasifikace činu v domácím právu

ESLP akceptuje, pokud je skutek domácím právním řádem (dobrovolně) klasifikován jako trestný čin, tedy podléhající trestnímu řízení. Ovšem jedná se pouze o první kritérium, případné domácí nezařazení skutku mezi trestní řízení nevyklučuje, že řízení bude požívat ochrany dle odst. 2 a 3 Úmluvy. ESLP proto dále zkoumá další dvě kritéria, přičemž stáčí, aby platilo jedno z nich. Pokud by rozhodovalo pouze zařazení deliktu v domácím právu, mohli by se státy jednoduše vymanit z povinností ochrany dle výše uvedených odstavců, prostým zařazením deliktu do jiného typu řízení (např. správního).

Povaha činu

V rámci tohoto kritéria ESLP zkoumá okruh osob, kterých se řízení může dotýkat. V případě omezeného okruhu osob např. disciplinární delikty vojáků, policistů nebo členů profesních komor se pod trestní řízení dle čl. 6, odst. 2 a 3 dostanou taková, kde hrozí materiální sankce, zejména trest odnětí svobody. Toto je možné i druhotně, např. až po nezaplacení pokuty.

V rámci druhého kritéria zkoumá ESLP dále charakter sankce. Pokud má povahu preventivní, cílem je odradit budoucího pachatele nebo represivní, cílem je zabránit dalšímu protiprávnímu jednání, spadne takové řízení pod ochranu čl. 6, odst. 2 a 3. Mezi další oblasti, které ESLP prověřuje v oblasti „*povahy činu*“ patří: závislost hrozící sankce na zavinění nebo zařazení činu v jiných právních systémech Rady Evropy. Podrobněji, včetně odkazů na příslušnou judikaturu uvádí Molek.⁹⁰

Přísnost trestu

V rámci třetího kritéria ESLP prověřuje, jaký trest může být v daném řízení uložen. Jedná se o trest, který obviněnému hrozil, ačkoliv skutečně uložený trest mohl být nižší. Do ochrany čl. 6, odst. 2 a 3 tak spadnou

⁹⁰ MOLEK: Právo na spravedlivý..., s. 53 - 57.

zejména řízení s hrozícím trestem odnětí svobody nebo citelné pokuty. Paradoxně, disciplinární řízení s uloženým trestem odnětí svobody dvou dnů vojákovi Engelovi, nebylo hodnoceno jako trest dostatečně závažný, aby požíval ochrany dle čl. 6, odst. 2 a 3. Podrobněji, včetně příslušné judikatury uvádí např. Kmec.⁹¹

V disentaním stanovisku soudce Cremona nesouhlasí se závěry rozsudku v případě vojáka Engela (jak bylo uvedeno výše, jednalo se o spojený případ vícero vojáků). Cremona uvádí, že bez ohledu na krátkost uloženého trestu, by rozhodujícím kritériem pro zařazení skutku mezi trestní obvinění měl být jakýkoliv trest odnětí svobody. Následná judikatura např. **Jussila v. Finsko**⁹² ukázala, že nízká hrozící sankce není rozhodující pro určení, zda se jedná o obvinění trestní. V tomto případě šlo o poměrně nízkou pokutu.

⁹¹ KMEC, Jiří, KOSARĚ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 789.

⁹² Rozsudek ESLP Jussila v. Finsko ze dne 23. 11. 2006, stížnost č. 73053/01.

4 Obsahu pojmu presumpce nevinoty dle judikatury ESLP

„...Česká republika je stát, který je založen na demokratických hodnotách a úctě k právům a svobodám člověka (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Kvalita, vyspělost a humanita každé společnosti se pozná podle způsobu, jakým zachází s těmi nejzranitelnějšími, s těmi, kdo se z jakýchkoli důvodů ocitli na jejím okraji; zda opravdu u všech lidí respektuje, že jsou svobodní a rovní si s ostatními v důstojnosti i právech, jak stanoví čl. 1 Listiny...“⁹³

Obsah pojmu presumpce nevinoty vychází z judikatury ESLP⁹⁴ a rozhodl jsem se jej rozdělit do několika oblastí, což zde odpovídá členění do podkapitol. V každé podkapitole podrobněji rozebírám zpravidla jeden judikát, který po studiu odborné literatury (tj zejména komentářů k rozhodnutím ESLP) považuji za klíčový a dále stručně zmiňuji některá další rozhodnutí ESLP v této kategorii. Na konci každé podkapitoly uvádím dílčí závěr, ve kterém shrnuji jak v dané oblasti ESLP judikuje, případně uvádím vlastní postřehy.

Z hlediska významu presumpce nevinoty pro celkový výsledek řízení považuji za nejdůležitější zákaz přenášení důkazního břemene na obviněného, právo obviněného odmítnout výpověď (a poskytovat důkazy proti sobě) a povinnost soudu (nebo jiných orgánů) nahlížet na obviněného jako na nevinného, dokud mu nebyl prokázán opak (*presumptio boni viri* – předpoklad řádného občana).⁹⁵ V řadě rozhodnutí se ovšem tyto principy překrývají a bylo by možné je zařadit do vícero podkapitol.

4.1 Odkaz na neprokázaná obvinění

Zde se jedná o obvinění, která neskončila pravomocným odsuzujícím

⁹³ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27.10.2015, sp. zn. I. ÚS 860/15, bod 84.

⁹⁴ Judikáty jsou k dispozici v databázi Hudoc, přičemž pro rychlou orientaci jsem využíval především funkci „Key Case“ (důležité rozhodnutí) a „Legal Summary“ (shrnutí právní kvalifikace, výrok soudu). Judikáty v databázi Hudoc lze většinou dohledat pouze v anglické verzi (nebo francouzské, ovšem nikoliv české), proto uvedené citace jsou mým vlastním překladem.

⁹⁵ „Good man everywhere praise the presumption of innocence. Stuckenberg, C. F. Untersuchungen zur Unschuldsvermutung. Berlin. New York: Walter de Gruyter, 1998, s. 147“ in HERCZEG, Jiří. Média a trestní řízení. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, s 133.

rozsudkem, ale národní soudy ve svých výrocích na tyto osoby stejně nahlíželi jako na osoby vinné.

Případ **Minelli v. Švýcarsko**⁹⁶ začal v lednu 1972, kdy švýcarský novinář Ludwig Minelli uveřejnil v novinách „National Zeitung“ článek, v němž obvinil z podvodu firmu „Télé-Répertoire S.A.“ a hlavně jejího ředitele Vasse. Pár dní před tím zároveň podal proti společnosti a Vassovi žalobu, která byla v květnu 1972 zamítnuta. Podobná obvinění zveřejnil v jiném článku i jiný novinář – Fust. Ředitel Vasse podal na oba novináře žalobu pro pomluvu.

Soudní spor s množstvím odvolání se vlekl čtyři roky, přičemž v květnu 1976 soud v Zurichu, konstatoval, že obvinění vznesená proti Minellimu byla definitivně promlčena v lednu 1976. Zároveň byla Minellimu uložena povinnost uhradit dvě třetiny nákladů řízení. Soud se opíral o švýcarský trestní řád, podle kterého bylo i osobě, která nebyla odsouzena možné uložit část nákladů řízení. Ve výroku soud zmínil, že k odsouzení by, nebyť promlčení, velmi pravděpodobně došlo, podobně jako v kauze Fust.

Minelli se obrátil na ESLP s tím, že udělená sankce byla „*trestem za podezření*“ a porušila jeho právo na spravedlivý proces (čl. 6, odst. 2). Vláda nejprve brojila proti přípustnosti stížnosti, protože Minelli už formálně nebyl obviněn. To ESLP odmítl s ohledem text rozhodnutí, ve kterém soud zmínil (i) nemožnost pokračovat z důvodu promlčení, (ii) uložil sankci – náhradu části nákladů řízení.

ESLP tedy řešil principiální otázku, zda je v souladu s presumpcí nevinny, aby bylo uloženo uhradit soudní výlohy osobě, která nebyla pravomocně odsouzena? Mohla být osvobozena, řízení zastaveno nebo jinak ukončeno, např. jako zde z důvodů promlčení nebo třeba amnestie? Minelli dále namítal, že je to stát, který má nést riziko trestního procesu a tudíž i jeho nákladů.

ESLP konstatoval, že presumpce nevinny byla porušena, protože soud ve svém výroku považoval provinění za prokázaná („*velmi pravděpodobně by vedlo k odsouzení*“)⁹⁷ a rozhodnutí navíc částečně opřel o případ (Fust – novinář podobně obviněný), se kterým neměl Minelli nic společného.

⁹⁶ Rozsudek ESLP Minelli v. Švýcarsko ze dne 25. 3. 1983, stížnost č. 8660/79

⁹⁷ Rozsudek ESLP Minelli...bod 40.

Další rozsudky ESLP, kde stěžovatelé namítali porušení presumpce nevinny, protože nedošlo z různých důvodů k odsouzení, ale národní soudy se na velmi pravděpodobné odsouzení odvolávaly, uvádí Molek.⁹⁸ Jedná se např. o **Lutz v. Německo**⁹⁹, kde národní soud odmítl náhradu vlastních nákladů obviněného s tím, že nebýt promlčení, byl by obviněný velmi pravděpodobně usvědčen z přestupku proti silničnímu provozu. ESLP konstatoval, že z Úmluvy neplyne právo neúspěšně souzených obviněných na náhradu vlastních nákladů. V textu rozsudku ESLP několikrát porovnává stav s rozhodnutím v případě Minelli, kde se jednalo o přikázání úhrady nákladů řízení. V případě Lutz tyto náklady hradil stát.

Zajímavé je připojené nesouhlasné stanovisko soudce Cremona, který namítá, že akceptovat ve výroku rozhodnutí větu: *„...by byl s největší pravděpodobností uznán vinným..“*¹⁰⁰ působí na veřejnost, jako že obviněného soud považuje za vinného. Navíc říká, že se případ: *„...v jádru neodlišuje od případu Minelli..“* S druhým výrokem si dovolím nesouhlasit, protože v případě Minelli lze požadavek na uhrazení nákladů považovat za sankci. V případě Lutz k ničemu takovému nedošlo.

Lze tedy shrnout, že pokud nedojde k pravomocnému odsouzení, platí, že ESLP nahlíží na tuto osobu jako na nevinnou. ESLP dále vyžaduje, aby národní soudy přistupovaly obezřetně k formulaci výroku. Soud může konstatovat, že podezření nebyla vyvrácena, ale stíhání bylo zastaveno z procesních důvodů (např. promlčení, amnestie, atd.). Ve výroku ovšem nelze předjímat odsouzení, pokud by k zastavení stíhání nedošlo a nelze ani „neúspěšně souzenému“ uložit povinnost uhradit náklady řízení, což lze považovat za jinou formu sankce.

Na druhou stranu ESLP z Úmluvy nevyvozuje právo neúspěšně souzených na úhradu vlastních nákladů souvisejících s vedením sporu. V případech, že stíhání bylo zastaveno z důvodů procesních překážek. ESLP přiznává náhradu nákladů řízení a jiné zadostiučinění v případech, kdy byl

⁹⁸ MOLEK: Právo na spravedlivý.. s. 336.

⁹⁹ Rozsudek ESLP Lutz v. Německo ze dne 25. 8. 1987, stížnost č. 9912/82

¹⁰⁰ Tamtéž s. 24 – 26.

obviněný osvobozen¹⁰¹. Nezáleží na tom, že k osvobození došlo pro nedostatek důkazů, protože nedokázaná vina má dle ESLP stejnou váhu jako dokázaná nevina. ESLP opakovaně judikuje, že zásada *in dubio pro reo* je pouze jiným vyjádřením zásady presumpce neviny¹⁰².

4.2 Výroky o vině předcházející odsouzení

Zásada presumpce neviny bude porušena, pokud bez prokázání viny vyjádří soud nebo jiný státní orgán přesvědčení, že osoba je vina. Důvodem je ochrana obviněných jednak před negativní publicitou (ochrana dobré pověsti) a také zabránění ovlivnění výsledku řízení.

V případě **Ribemont v. Francie**¹⁰³ šlo o výroky francouzského ministra vnitra a vysokých představitelů policie na tiskové konferenci, kde se vyjadřovali k vraždě bývalého poslance (de Broglieho). Ministr prohlásil, mimo jiné: *„...případ je jednoduchý... ..všichni účastníci vraždy byli zatčeni... ..organizátorem vraždy byl de Varga s pomocníkem¹⁰⁴ de Ribemontem..* Motivem vraždy bylo získání peněz životní pojistky de Broglieho, které by sloužili k uhrazení společného dluhu.

Až několik dnů poté byl de Ribemont formálně obviněn a vzat do vazby, ve které strávil asi měsíc, než byl propuštěn. Po nějaké době byla stažena i veškerá obvinění vůči němu. Ribemont proto po francouzském ministerstvu vnitra požadoval náhradu škody za utrpěné finanční a nefinanční újmy. Jelikož neuspěl u různých národních orgánů a nakonec ani soudů, podal stížnost k ESLP.

Ve stížnosti namítal porušení presumpce neviny, kdy byl označen ministrem jako pomocník organizátora vraždy ještě předtím, než o záležitosti rozhodoval soud a nemohl tedy využít svého práva na obhajobu. V podstatě žádal o náhradu za poškození dobrého jména. Dále namítal nepřiměřenou délku řízení o odškodnění. Dlužno dodat, že obvinění proti Ribemontovi byla

¹⁰¹ Srovnej s náhradou škody popsanou v následující kapitole v případě Ribemont

¹⁰² Např. v rozsudku ESLP Tendam v. Španělsko z 13.7. 2010, stížnost č. 25720/05

¹⁰³ Rozsudek ESLP Ribemont v. Francie ze dne 10. 2. 1995, stížnost č. 15175/89

¹⁰⁴ V anglické verzi rozsudku (česká není k dispozici) je použitý výraz „*his acolyte*“, což je zřejmě tisková chyba a mělo být „*his acolyte*“, tedy „*se svým / jeho pomocníkem*“

po nějaké době stažena již místními soudy.

Za zmínku stojí, že vláda rozporovala aplikovatelnost čl. 6 odst. 2 Úmluvy, protože de Ribemont v tu dobu formálně ještě nebyl obviněn z trestného činu, a že se jednalo o informace o probíhajícím vyšetřování. S poukazem na případ Minelli¹⁰⁵ to ESLP odmítl (osoby mají být chráněny i před formálním vznesením obvinění).

Co se týká druhé námitky, ESLP judikoval, že je sice v souladu s Úmluvou informovat o stavu vyšetřování, ale v tomto konkrétním případě šlo o výroky natolik obviňující, navíc ze strany oficiálních představitelů státní moci, že nezaujatá veřejnost musela nabýt dojmu, že de Ribemont je jedním ze spolupachatelů.

ESLP konstatoval porušení čl. 6 odst. 2 (presumpce nevinny) Zároveň ESLP přiznal náhradu nákladů a finanční odškodnění jako satisfakci za poškození dobrého jména.

Řadu jiných rozsudků, kdy se ESLP zabýval vyjádřeními státních úředníků uvádí Kmec¹⁰⁶. Z uvedených např. v **Lavents v. Lotyšsko**¹⁰⁷ stěžovatel namítal porušení presumpce nevinny, nestrannosti soudu, zabavení korespondence a práva na rodinný život.

Stěžovatel byl předseda představenstva největší lotyšské banky (Banka Baltija), kterou údajně svým konáním přivedl k bankrotu a poškodil tak množství jejích klientů. Z hlediska presumpce nevinny šlo o výroky soudkyně v tisku, která řekla „...že ještě neví, jestli Laventse odsoudí nebo částečně osvobodí..“, a v jiném článku se podivovala „...jak může obviněný stále popírat svou vinu, že tento postup je nepochopitelný a nelogický..“¹⁰⁸

ESLP v těchto výrocích viděl porušení presumpce nevinny a i ve všech ostatních namítaných bodech konstatoval porušení práv garantovaných Úmluvou.

Naopak neporušení presumpce nevinny rozhodl ESLP v případě

¹⁰⁵ Viz judikát Minelli rozebraný v předcházející kapitole

¹⁰⁶ KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 789, bod 249.

¹⁰⁷ Rozsudek ESLP Lavents v. Lotyšsko ze dne 28. 11. 2002, stížnost č. 58442/00

¹⁰⁸ Tamtéž body 30 a 31. Z textu je patrné, že spor mezi soudkyní a stěžovatelem přerostl do osobní (emotivní roviny). Soudkyně se opakovaně vyjádřila, že by se obhajoba měla soustředit na předložení důkazů a prokázání své nevinny a ne na snahu o její výměnu a prodlužování řízení.

Barberá, Messegué a Jabardo v. Španělsko.¹⁰⁹ Šlo o případ vraždy katalánského podnikatele pomocí výbušného zařízení, které mu stěžovatelé měli pevně přivázat k tělu. Stěžovatelé namítali, že hlavní líčení bylo velmi krátké (pouhý jeden den), vzhledem ke složitosti případu, obžaloba se chovala „pasivně“ a jejich přiznání bylo policií vynucené násilím. Z toho usuzovali, že národní soud už byl přesvědčen o jejich vině a řízení před ním bylo pouhou formalitou. Před ESLP tedy bylo namítáno porušení čl. 6, odst. 1 a 2.

ESLP sice zkritizoval některé postupy španělských úřadů (výslech bez přítomnosti advokáta, přesun obviněných z Barcelony do Madridu v dodávce a následný okamžitý výslech) a shledal porušení čl. 6, odst. 1 (právo na nestranný a nezávislý soud, atd.).

Z hlediska presumpce nevinny ESLP judikoval, že „...soudci by neměli vycházet z předpokladu, že obviněný čin spáchal, povinnost dokazovat leží na obžalobě a pochybnost svědčí ve prospěch obviněného.“ ESLP dále zopakoval, že „...presumpce nevinny bude porušena, pokud před pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudce vyjádří názor, že obviněná osoba je vina.“¹¹⁰, což se zde dle ESLP nestalo, ani to neplynulo z postojů soudců v probíhajícím řízení.¹¹¹

Závěrem mohu prohlásit, že ESLP v ustálené judikatuře potvrzuje, že je v rozporu s presumpcí nevinny, aby soudci nebo i jiné osoby zastupující orgány státní moci vyjadřovali veřejně před pravomocným odsuzujícím rozsudkem názor, že určitá osoba je vina. Dle ESLP nezáleží ani na tom, jestli dotyčná osoba formálně byla (už / ještě) obviněna z trestného činu. Zejména soudci nesmí vycházet z předpokladu, že obviněná osoba je vina.

¹⁰⁹ Rozsudek ESLP Barberá, Messegué a Jabardo v. Španělsko ze dne 6. 12. 1988, stížnost č. 10590/83

¹¹⁰ Tamtéž body 77 a 91

¹¹¹ Za zmínku stojí i výsledek tohoto rozhodnutí ESLP. Na jeho základě nařídil španělský ústavní soud obnovu řízení. V roce 1993 (vražda se stala v roce 1977) byli stěžovatelé osvobozeni pro nedostatek důkazů, neboť klíčoví svědkové již zemřeli, nebo nebyli pro svůj zdravotní stav schopni vypovídat. Samotné hlasování soudců ESLP o porušení Úmluvy dle čl. 6, odst. 1 dopadlo velmi těsné ve prospěch porušení (10:8). Hlasování o porušení presumpce nevinny bylo jednomyslné (nedošlo k porušení). Rozsudek obsahuje disentní i souhlasné stanoviska několika soudců zdůrazňující své argumenty. Původní verdikt národního soudu byl 30 let vězení.

Na druhou stranu, není v rozporu s Úmluvou, pokud policie informuje veřejnost o probíhajícím vyšetřování nebo o zadržení podezřelého. Osobně se domnívám, že ESLP vnímá velmi citlivě zejména prohlášení soudců rozhodujících kauzu. Tolerantnější by zřejmě mohl být k informacím zveřejňovaným např. policií.

4.3 Minulá odsouzení

Rozhodování o vině by mělo být nezávislé na případných minulých odsouzeních obviněného. V souladu s presumpcí nevinou bude, jestliže po rozhodnutí o vině zohlední následná uložená sankce dosavadní trestní minulost odsouzeného.

V případě **Kremzow v. Rakousko**¹¹² byl stěžovatel stíhán pro vraždu a finanční podvody, přičemž odsouzen byl prvoinstančním soudem pouze pro vraždu k dvaceti letům vězení. Obvinění pro podvody se nepodařilo prokázat a bylo pro nedostatek důkazů staženo. Následně odvolací soud zpřísnil Kremzowi trest na doživotí s tím, že *„...vražda byla spáchána ze zvlášť zavrženíhodného důvodu, aby byly zamaskovány finanční podvody...“*.

Stěžovatel u ESLP namítal, že byl porušen princip presumpce nevinou, protože motivací pro zpřísnění trestu byl trestný čin podvodu, který ovšem stěžovateli nikdy nebyl prokázán. ESLP stížnost zamítl, protože podle něj Kremzow byl již uznán vinným z vraždy a odůvodnění odvolacího soudu se týkalo pouze motivu vraždy (*„...odkaz na finanční podvody nemůže být vnímán jako konstatování, že by národní soud považoval stěžovatele za vinného z těchto podvodů, ale toliko otázku motivu činu..“*).

S tímto argumentem nesouhlasí Repík¹¹³ neboť Kremzow si nestěžoval na porušení presumpce nevinou v případě vraždy, ale ve vztahu k trestnému činu finančních podvodů.¹¹⁴ Motiv vraždy, tedy zamaskování finančních podvodů, byl hlavním argumentem odvolacího soudu pro významné zpřísnění trestu. Podle ESLP se presumpce nevinou vztahuje

¹¹² Rozsudek ESLP Kremzow v. Rakousko ze dne 21. 9. 1993, stížnost č. 12350/86, body 76-77.

¹¹³ REPIK: Evropská úmluva..., s. 181.

¹¹⁴ JUDr. Bohumil Repík, CSc. byl v letech 1992 – 1998 soudcem ESLP. V tomto případě se ale na rozhodnutí nepodílel.

pouze na rozhodnutí o vině, nikoliv však na výši trestu.¹¹⁵

V případě belgického lékaře (**Albert a Le Compte v. Belgie**)¹¹⁶ vydávajícího falešné neschopenky, byl podle stěžovatele místní soud při rozhodování o vině ovlivněn jeho trestní minulostí. ESLP naopak konstatuje, že není v rozporu s presumpcí nevin, vzít v úvahu minulost stěžovatele, při stanovení sankce. Připojená disentní stanoviska se k této otázce nevyjadřují.

Oba zmiňované rozsudky na mě působí v otázce odkazu na minulá odsouzení, jako zavádějící. Nelze souhlasit s tím, aby odsouzení (uznání viny) bylo založeno výhradně na trestní minulosti obviněného. Řečeno jinými slovy působí absurdně: „bohatý trestní rejstřík znamená, že se jedná o pachatele“.

Lze tedy uzavřít, že dle ESLP je v souladu s presumpcí nevin, pokud soud při stanovení sankce přihlíží k případné trestní minulosti obviněného. V rozporu s presumpcí nevin by mělo být, pokud je z minulých odsouzení odvozena vina v rozsudku novém. Odborná literatura, ani databáze rozsudků ESLP zatím novou judikaturu k problematice neuvádí.

4.4 Právo médií informovat o trestním řízení

Zde se právo veřejnosti být informován o probíhajícím trestním řízení a právo svobody slova garantované čl. 10 Úmluvy střetává s právem obviněného na ochranu jeho dobré pověsti (právo nebýt označen jako pachatel před samotným soudním rozhodnutím). Tvrzení a hodnotící soudy z pohledu ESLP uvádí Jäger.¹¹⁷

V případě **Worm v. Rakousko**¹¹⁸ sice ESLP bezprostředně nerozhodoval o porušení presumpce nevin, ale nepřímo se spor presumpce nevin dotýkal.

V průběhu procesu s bývalým ministrem financí, Worm uveřejnil

¹¹⁵ Pro mě překvapivě není k tomuto rozsudku připojeno žádné disentní stanovisko.

¹¹⁶ Rozsudek ESLP *Albert a Le Compte v. Belgie* z 10. 2. 1983, stížnost č. 7299/75 a 7496/76

¹¹⁷ Podrobněji např. v JÄGER, Petr; MOLEK, Pavel. Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova. Praha: Auditorium, 2007, s. 110-114.

¹¹⁸ Rozsudek ESLP *Worm v. Rakousko* ze dne 29.8.1997, stížnost č. 22714/93

článek, ve kterém jej mimo jiné obvinil z daňových podvodů. Z článku plynulo, že Worm je přesvědčen o vině ministra, navíc mu vytýkal, že v průběhu řízení neukázal „žádnou pokoru“ a dál si užívá „nakradených milionů“. Dále zdůraznil, že „dosud byl proces vedený bez chyb a nikoliv v rukavičkách“¹¹⁹, což mohlo vyvolat dojem, že jde o správný směr. Senát soudu vedoucí řízení s ministrem byl složený ze dvou profesionálních a dvou laických soudců.

Následně byl Worm obviněn a později i odsouzen ze zakázaného ovlivňování trestního procesu. Motivací rozhodnutí bylo, že Worm se jako novinář případu věnoval dlouhodobě a mohl zejména u laických soudců vzbudit dojem, že má podrobnější informace, než plynulo z řízení. Navíc i pro politika je nutné garantovat principy spravedlivého procesu, tj. i presumpci nevinny.¹²⁰

Worm podal stížnost k ESLP a namítal porušení čl. 10 Úmluvy (svoboda projevu). ESLP sice uznal, že svoboda projevu je právo garantované Úmluvou, ovšem ESLP dlouhodobě klade důraz na nezávislost soudů a státy Úmluvy mají právo na jejich ochranu. ESLP uznal, že zmiňovaný článek byl za hranou normální informace o probíhajícím trestním řízení, a jako celek presumoval vinu obviněného. ESLP také zhodnotil, že sankce – pokuta, kterou dostal Worm byla přiměřená a stížnost zamítl.

V rozsudku **Craxi v. Itálie**¹²¹ ESLP vyjmenovává negativní aspekty příliš horlivé mediální kampaně pro spravedlivé řízení. Jedná se zejména o novinářské ovlivňování veřejného mínění, které vytváří tlak na státní orgány a zhoršuje šance obviněné osoby (např. politika) na spravedlivý proces. Další judikáty v oblasti konfliktu svobody projevu a presumpce nevinny uvádí např. Herczeg.¹²²

Lze tedy shrnout, že dle ESLP je v zájmu demokracie a ochrany společnosti, aby veřejnost měla povědomí o probíhajících trestních kauzách,

¹¹⁹ Tamtéž bod 10

¹²⁰ Tamtéž bod 42

¹²¹ Rozsudek ESLP Craxi v. Itálie z 5. 12. 2002, stížnost č. 34896/97

¹²² HERCZEG: Média..., s. 150-160.

umožňující odbornou i laickou diskuzi. ESLP proto potvrzuje, že tyto informace presumpci nevinny neporušují. Obviněná osoba ovšem nesmí být označena jako pachatel a odsouzení nesmí být přejímáno, ani k němu nabádáno. Na druhou stranu ESLP připomíná, že silná mediální kampaň může uškodit spravedlnosti v řízení tím, že ovlivní veřejné mínění, které pak vytváří tlak soudce případně jiné osoby činné v trestním řízení.

4.5 Právo mlčet a nepřispívat k vlastnímu obvinění¹²³

Jedná se o součást presumpce nevinny¹²⁴, která není vysloveně uvedena v Úmluvě, ale dovedl ji až ESLP s ohledem na historickou špatnou zkušenost s vynucenými výpověďmi a přiznáními, které vedly k množstvím justičních omylů.¹²⁵

Jde o dvě oblasti procesních záruk pro obviněného, které se vzájemně překrývají, ale ani ESLP¹²⁶ ani odborná literatura¹²⁷ nedává jednoznačnou odpověď, zda se jedná o dvě samostatná práva nebo je jedno součástí druhého. Proto i zde analyzují dohromady.

V řadě případů, jak bude uvedeno později, se právo mlčet a nepřispívat vlastnímu obvinění navíc překrývá se zákazem přenášení důkazního břemene na obviněného. Mohu-li odvodit vinu z mlčení podezřelého, požadují po něm, aby prokázal opak, tj. předložil důkazy (vypovídal) o své nevině.

Zásadní rozdíl lze spatřovat v tom, že důkazy mohou existovat objektivně. Jedná se o předměty, listiny, ale i součásti lidského těla. Získání takových důkazů je pak osoba obviněná povinna pouze strpět. Naproti tomu u výpovědi jde o akt vůle „mluvit“ u vyslychané osoby. ESLP nepovažuje právo mlčet za absolutní, a v určitých případech souhlasí, že mlčení může

¹²³ Zásada *Nemo tenetur se ipsum accusare* – nikdo není povinen sám sebe obviňovat

¹²⁴ ESLP právo nepřispívat vlastnímu obvinění řadí pod čl. 6, odst. 1 (spravedlivý proces), ovšem ve svých rozhodnutích stanovuje, že právo mlčet zaručují principy presumpce nevinny a *in dubio pro reo*. Blíže např.: HUBÁLKOVÁ, Eva. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha: Linde Praha, 2003, s. 178.

¹²⁵ Z naší historie nelze nepřipomenout tragické procesy 50. let minulého století nebo z minulosti vzdálenější, inkviziční procesy

¹²⁶ Např. rozsudek ESLP *Saunders v. Spojené Království* ze dne 17. 12. 1996, stížnost č. 19187/91

¹²⁷ REPÍK: Evropská úmluva... s. 186.

být hodnoceno v neprospěch obviněného. Zakazuje nucení k výpovědi, což nelze ani násilím ani trestní sankcí (odnětím svobody, pokutou).

V další části uvedu několik rozhodnutí ESLP, které podle mě vymezují mantinely, v jakých se právo mlčet a nepřispívat k vlastnímu obvinění pohybuje v judikatuře ESLP.

Prvním rozsudkem v této oblasti byl případ **Funke v. Francie**.¹²⁸ Stěžovatelem byl německý obchodník Funke žijící ve Francii, který v průběhu řízení zemřel a řízení pokračovala jeho žena. Z důvodu podezření na porušení celních předpisů udělali celníci u Funkeho domovní prohlídku, kde zabavili výpisy z účtů a vyzvali jej pod hrozbou pokuty, aby poskytl další dokumenty. Funke tvrdil, že přestože ani nebyl obviněn z trestného činu, byl nucený strpět domovní prohlídku a poskytovat důkazy proti sobě. Odvolával se na Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.

ESLP zde poprvé dovedl z Úmluvy právo nepřispívat vlastnímu obvinění. Stanovil, že státní orgány požadovaly po Funkovi důkazy, u nichž ani nevěděli, zda existují a ani se nepokusili získat je jiným způsobem, čímž porušily toto jeho právo. Zajímavostí je, že ačkoliv se jedná o přelomové rozhodnutí, toto právo bylo rozhodnutím ESLP nově začleněno do Úmluvy, samotný text je poměrně stručný, bez širších souvislostí.

Dalším rozsudkem byl **John Murray v. Spojené království**.¹²⁹ Murray byl zatčen v domě, kde IRA (Irská republikánská armáda) zadržovala svého člena, spolupracovníka policie, jistého pana L. Murray se na radu svého právníka rozhodl nevypovídat a odmítl vysvětlit i svou přítomnost v domě.

Národní soud řešil otázku, zda může vyvodit závěr o vině z pouhého mlčení obviněného. Zde dovozuje, že pokud „...*situace vyžaduje vysvětlení, případ je společensky významný a obviněný žádné vysvětlení neposkytl, znamená to, že žádné vysvětlení neexistuje a obviněný je vinen*...“¹³⁰.

Už z tohoto výkladu plynou dva sporné body. Jednak se převrací důkazní břemeno, obviněný musí nabídnout věrohodnou výpověď, co na místě dělal. Dále se zdůrazňuje společenský význam, myšleno veřejný zájem

¹²⁸ Rozsudek ESLP Funke v. Francie ze dne 25. 2. 1993, stížnost č. 10828/84

¹²⁹ Rozsudek ESLP John Murray v. Spojené království ze dne 8. 2. 1996, stížnost č. 18731/91

¹³⁰ Tamtéž bod 29.

na postihu tohoto trestného jednání.

Murray byl odsouzen k osmi letům odnětí svobody za nedovolené věznění (obvinění z pokusu o vraždu byla stažena). Jelikož Murray neuspěl ani v odvolání u Sněmovny lordů, obrátil se na ESLP, u kterého ovšem zastání také nenašel. ESLP shrnul uvažování místního soudu, že mlčení samo o sobě není důkazem o vině, ale ve světle jiných důkazů (přítomnost na místě činu, pan L. vypověděl, že jej v domě viděl i dříve) je nutné použít „*zdravý rozum – common sense*“, při posouzení zda v uvedené situaci lze nebo nelze mlčet.

V případě **Saunders v. Spojené království**¹³¹, byl ředitel pivovaru Guinness odsouzen za manipulaci s cenou akcií. Podle britských zákonů musel poskytnout informace inspektorům ministerstva obchodu o transferech a tyto byly následně spolu s přepisy rozhovorů s inspektory předány policii a ve velké míře použity jako důkazní materiál proti Saundersovi. U ESLP Saunders namítal, že byl donucen poskytnout důkazy proti sobě. Vláda mimo jiné tvrdila, že „*...složitost případů hospodářské kriminality a veřejný zájem na vyšetření a potrestání takových činů, ospravedlňuje drobný odklon od principů spravedlivého procesu...*“¹³² ESLP potvrdil porušení Úmluvy a stanovil, že právo mlčet je důležitou součástí presumpce nevin.

Zajímavé jsou rozsudky **Gäfgen v. Německo**¹³³ a **Jalloh v. Německo**.¹³⁴ V obou případech použila policie hrubé násilí na podezřelém k získání informací pro vyšetřování, přičemž ESLP konstatoval navíc i porušení čl. 3 (zákaz mučení). ESLP stanovil, že rozhodujícím kritériem, zda se jedná o porušení práva nepřispívat k vlastnímu obvinění je: „*..stupeň donucení, veřejný zájem na vyšetření a potrestání činu a existenci ostatních procesních záruk pro obviněného..*“¹³⁵ V rozsudku Gäfgen sice ESLP shledal porušení zákazu mučení, ale řízení považoval za spravedlivé s ohledem na ostatní důkazy (policisté násilím a hrozbami donutili stěžovatele říct, kde schoval tělo zavražděného dítěte). V rozsudku Jalloh šlo o aplikaci dávidla,

¹³¹ Rozsudek ESLP Saunders vs. Spojené království ze dne 17. 12. 1996, stížnost č. 19187/91

¹³² Tamtéž, bod 74.

¹³³ Rozsudek ESLP Gäfgen vs. Německo ze dne 1. 6. 2010, stížnost č. 22978/05

¹³⁴ Rozsudek ESLP Jalloh vs. Německo ze dne 11. 7. 2006, stížnost č. 54810/00

¹³⁵ Tamtéž bod 117.

aby došlo k vyzvracení drogového balíčku. Zde ESLP shledal porušení spravedlivého procesu. Řadu dalších judikátů uvádí např. Kmec.¹³⁶

Závěrem lze shrnout, že právo mlčet a nepřispět vlastnímu obvinění úzce souvisí s presumpcí nevinu, byť jej text Úmluvy vysloveně nezmiňuje. Z mezinárodních lidsko-právních standardů jej vyvodil až ESLP ve své judikatuře. Toto právo nevnímá ESLP absolutně, zejména je obviněný povinný strpět odebrání důkazů, které existují objektivně (např. vzorků DNA). Na druhou stranu ale nemůže být nucen důkaz vytvořit (např. napsat text k získání vzorku písma). Za neakceptovatelné nucení považuje ESLP nejen příliš tvrdé výslechové metody policie (hraničící s mučením), ale i hrozbu sankcí (pokutou).

Z mlčení obviněného nemohou být dle ESLP vyvozeny závěry o vině, ledaže existují jiné dostatečně usvědčující důkazy a situace, ve které se obviněný nachází (byl zadržen) vyžaduje vysvětlení. Zde se ESLP dostává na pomyslnou hranici oddělující ochranu jednotlivce od veřejného zájmu na dopadení pachatele. ESLP používá výraz „*co je v sázce*“, myšleno z pohledu ochrany společnosti. Domnívám se, že tento přístup není správný. Společenská nebezpečnost trestného jednání by neměla určovat pravidla zacházení s obviněnými. Naopak, pokud je hrozící sankce nízká, lze z kritérií ochrany spravedlivého řízení slevit.

Porušení práva mlčet úzce souvisí s nepřipustným přenášením důkazního břemene na obviněného rozebrané v následující podkapitole.

4.6 Přenesení důkazního břemene na obviněného

Tato část presumpce nevinu v sobě opět spojuje více témat (oblastí). Je to jednak převrácení důkazního břemene, tedy že obviněný prokazuje svou nevinu. Je tedy nucen vypovídat nebo i jinak dokazovat, aby presumpci viny vyvrátil. Nucen ovšem není, jako v předchozí kapitole násilím nebo sankcí, ale přímo zákonem. Nucen může být i nepřímými důkazy, které

¹³⁶ KMEC: Evropská úmluva..s. 765 – 775.

z hlediska zdravého rozumu volají po vysvětlení. Pokud odmítne výpověď, je automaticky vinen. Tím dochází ke kolizi s jeho právem mlčet.

Přestože převrácení důkazního břemene výrazně zhoršuje postavení obviněného (domnělého pachatele), je řada evropských států k aplikaci zákonných presumpcí viny poměrně tolerantní. Repík¹³⁷ uvádí některé: *„...osoba žijící s prostitutkou se považuje za kuplíře, pokud neprokáže zdroj svých příjmů (Anglie, Francie), nebo vlastník vozidla je odpovědný za nedovolené parkování nebo překročení rychlosti, pokud neprokáže, že vozidlo v době přestupku řídil někdo jiný,..“*

ESLP je k přenášení důkazního břemene poměrně smířlivý. Stanovuje, že obviněný musí mít možnost prokázat svou nevinu. To lze ovšem těžko srovnávat se situací, kdy obviněnému stačí k efektivní obhajobě mlčet.

Dalším faktorem, který do problematiky vstupuje je mnohokrát zmiňovaný veřejný zájem na dopadení a potrestání pachatele. To je samozřejmě jednodušší, pokud je důkazní břemeno na obhajobě. Veřejné mínění (voliči) tak tlačí na politiky a ti, prostřednictvím svých zástupců v zákonodárných sborech, mají sklon schvalovat zákony umožňující presumpce viny. Obecně lze souhlasit u méně závažných porušení zákona (např. dopravní přestupky), kde hrozí malé sankce, ale nikoliv u trestných činů, kde hrozí odnětí svobody.

Prvním rozhodnutím ESLP z oblasti zákonné presumpce viny bylo **Salabiaku v. Francie**.¹³⁸ Stěžovatel si na letišti vyzvedl neoznačený balíček, ve kterém měli být africké potraviny, ovšem ukázalo se, že obsahuje marihuanu. Byl obviněn z trestného činu ilegálního dovozu drog a pro celní delikt, dovoz zakázaného zboží. Z prvního činu byl zproštěn, protože se zavinění neprokázalo. Ovšem byla mu udělena pokuta za celní delikt, kde byla využita zákonná presumpce, že pokud někdo *„...drží zakázané zboží při průchodu celní kontrolou...“*,¹³⁹ je za toto jednání odpovědný, pokud nedokáže prokázat opak (např. force majeure, omyl, atd.). ESLP toto

¹³⁷ REPÍK: Evropská úmluva..s. 182-183.

¹³⁸ Rozsudek ESLP Salabiaku vs. Francie ze dne 7. 10. 1988, stížnost č. 10519/83

¹³⁹ Tamtéž bod 26

nehodnotil jako v rozporu s presumpcí nevinny a se stížností se neztotožnil. Odkázal se na běžnou existenci presumpcí viny v různých právních řádech s tím, že se na smluvních státech ponechává, aby tyto presumpce udržely v mezích, které vyžaduje veřejný zájem a s ohledem na zachování práv obhajoby.¹⁴⁰

V rozhodnutí **Telfner v. Rakousko**¹⁴¹ popsal poškozený při dopravní nehodě vozidlo, které do něj nabouralo, ovšem nedokázal poznat řidiče. Vozidlo nepatřilo stěžovateli, nýbrž jeho matce. Stěžovatel popřel, že by vozidlo při nehodě řídil a dále odmítl uvést, kdo vozidlo řídil. Podobně se zachovala i jeho matka. Národní soud jej odsoudil s ohledem na nepřímé důkazy, zejména na fakt, že místní policejní zpráva říkala, že vozidlo nejčastěji řídil právě stěžovatel. Dále v rozsudku poznamenal, že *„...obviněný zřejmě mlčí proto, že nemá žádný důkaz o tom, že vozidlo v době nehody neřídil..“* a odsoudil jej za nedbalostní ublížení na zdraví.

ESLP souhlasil s rakouskou vládou, že za *„...určitých okolností není zákonná presumpce viny neslučitelná s čl. 6, odst. 2 a je i možné při mlčení obviněného z toho vyvodit pro něj nepříznivý závěr...“*¹⁴² V tomto případě ovšem, na rozdíl od John Murray ESLP rozhodl, že nepřímé důkazy proti stěžovateli jsou natolik slabé (pouze obecná policejní zpráva) a že tedy nejde o situaci, která by z hlediska zdravého rozumu vyžadovala vysvětlení ze strany stěžovatele. ESLP tedy konstatoval porušení presumpce nevinny.

Naproti tomu v případě **O'Halloran and Francis v. Spojené království**¹⁴³, šlo překročení povolené rychlosti změřené na stacionární kameře. Podle britských zákonů je vlastník vozidla povinen sdělit jméno řidiče, což stěžovatel odmítl odkazující se na jeho právo mlčet. ESLP sdělil, že vlastnictví a řízení automobilu v sobě zahrnuje i podřízení se speciálním dopravním předpisům. Dále, že stupeň nucení k výpovědi není zásadní, jedná se o pouze o sdělení jména řidiče. Navíc, nesdělení jména řidiče by

¹⁴⁰ Přestože se jedná o rozhodnutí často diskutované v odborné literatuře, hlasování soudců bylo jednomyslné a rozsudku není připojeno žádné disentní stanovisko.

¹⁴¹ Rozsudek ESLP Telfner vs. Rakousko, ze dne 20. 3. 2001, stížnost č. 33501/96

¹⁴² Tamtéž body 10, 16.

¹⁴³ Rozsudek ESLP O'Halloran and Francis vs. Spojené království ze dne 29. 6. 2007, stížnost č. 15809/02

samo o sobě ani přestupkem nebylo.

V rozsudku **Heaney and Mc Guinness v. Irsko**¹⁴⁴ byli stěžovatelé podezřelí z vážných teroristických trestných činů (později i obvinění). Byli poučeni o svém právu nevypovídat, ovšem podle zákona po nich bylo vyžadováno, aby sdělili, kde se v době činu nacházeli. Jelikož to sdělit odmítli, byli odsouzeni k šesti měsícům odnětí svobody. Obvinění z terorismu byla později stažena. Toto vzal zřejmě ESLP v úvahu, protože konstatoval, že při absenci jiných obvinění, by povinnost vypovídat, tak jak ji vyžaduje irský zákon, byla nepřiměřeným zásahem do práva nepřispívat vlastnímu obvinění.

Závěrem shrnuji, že ESLP v některých případech dovoluje přenesení důkazního břemene na obviněného (presumpce viny). Tato presumpce viny musí být vždy reálně vyvratitelná, tzn. obviněný se může osvobodit, pokud předloží důkazy, že čin nespáchal.

ESLP v těchto případech aplikuje doktrínu proporcionality, tzn. že porovnává, co je v sázce (myšleno z pohledu ochrany společnosti před zločinem) proti zájmu na ochraně individuálních práv jednotlivce. Domnívám se, že tento přístup, kdy jsou procesní práva jednotlivce redukována podle nebezpečnosti trestného jednání pro společnost není správný. Důvodem je riziko, že může snáze dojít k odsouzení nevinných. Osobně bych souhlasil s převrácením důkazního břemene (presumpce viny) u méně závažných deliktů (např. dopravních). Další judikaturu ESLP v této oblasti uvádí např. *Mc Bride*.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Rozsudek ESLP *Heaney and Mc Guinness vs. Irsko* ze dne 21. 12. 2000, stížnost č. 3472097

¹⁴⁵ *Mc BRIDE, Jeremy. Human rights and criminal procedure. The case law of the European Court of Human Rights. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2009, str. 184-190.*

Závěr

Za téma své diplomové práce jsem si zvolil institut presumpce nevinny dle Evropské úmluvy o lidských právech. Presumpci nevinny řadíme do širší skupiny zásad práva na spravedlivý proces a obecně do lidských práv. Právo na spravedlivý proces je soubor procesních záruk, které nestojí samy o sobě, neposkytují žádné hmotné právo (na rozdíl od jiných lidských práv), ale existují vždy v souvislosti s určitým řízením před nějakým státním orgánem (z hlediska zaměření mé práce zejména řízením trestním před soudem). Toto právo garantuje, že cesta k rozhodnutí (vlastní řízení) bude spravedlivá, nikoliv právo na výsledek řízení.

Má první výzkumná otázka byla: **Co je hlavním smyslem respektování presumpce nevinny?** Odpověď je prostá, je to ochrana nevinných. Celé téma ochrany nevinných lze shrnout do těchto nejdůležitějších bodů:

Odsouzení nevinného nenaplňuje účel trestu, kterým je zabránění pachateli v další činnosti, ochrana společnosti před trestným jednáním pachatelů případně zastrašení pachatele. Odsouzením nevinného se nijak nezlepší ochrana společnosti před zločinem.

Klíčovým aspektem presumpce nevinny je, aby stát nesl břemeno prokázat, že obviněný je vinen. V širším kontextu práva na spravedlivý proces to znamená prokázat vinu bez důvodných pochybností. Je to proto, že stát je vždy silnější stranou (technicky, právně i ekonomicky). Má tedy větší schopnost prokázat svá tvrzení než obviněný, u nějž bude vždy podezření, že jeho tvrzení jsou účelová, aby se vyhnul trestu. Přesunutí důkazního břemene na obviněného dále porušuje jeho právo nevypovídat, nepřispívat k vlastnímu obvinění a princip, že nedokázaná vina rovná se nevina.

Už samotný trestní proces je velkým zásahem do života jednotlivce (výslechy, vyšetřování, vazba). V případě odsouzení následuje nejen trest, ale mění se i pohled společnosti na odsouzeného (pachatele, viníka). Utrpěla jeho dobrá pověst, byl již navždy zařazen do kategorie zločinců. Z tohoto

důvodu je nutné, aby právní stát chránil práva jednotlivců.

Odsouzení obsahuje i řadu jiných aspektů, kterými mohou být uloženy zákazy činnosti nebo evidence v různých registrech (nejen trestní rejstřík, ale i policejní databáze). Uvedené může mít dopad na výši trestu u případného jiného odsouzení.

Odsouzení nevinného odporuje principům právního státu. Stát musí být schopen veřejně demonstrovat vinu před nestranným soudem. Jedině tak jeho rozsudky obstojí před společností. Odsouzení nevinného je protiprávní jednání, kterého se stát musí snažit vyvarovat. Naopak nesprávné osvobození je menším zlem, neboť se dotýká společnosti jako celku.

Neexistuje, žádný natolik závažný skutek, který by obhájil, že zájem společnosti na odsouzení kohokoliv (možná nevinného) je větší, než ochrana nevinných. Výjimku lze akceptovat, pokud riziko odsouzení nevinného je malé (čin byl v podstatě prokázán, ale existují jiné skutečnosti např. nepřičetnost, které mohou být namítnuty) nebo hrozící trest je zanedbatelný (pokuta za rychlou jízdu).

Má druhá výzkumná otázka byla: **„Jaké jsou klíčové opěrné body ochrany, které poskytuje obviněnému institut presumpce nevinny dle judikatury ESLP?“**

Na tuto otázku poskytuje odpověď celá kapitola čtvrtá, přičemž za klíčové body ochrany je možné považovat jednotlivé podkapitoly a zejména závěry na konci každé z nich. Lze tedy shrnout, že mezi klíčové body ochrany dle judikatury ESLP patří:

Soudce by neměl vycházet z předpokladu, že obviněná osoba je spáchala činy, které jí přičítá obžaloba. Soudci ani představitelé státu nesmí během probíhajícího trestního řízení přejímat vinu obviněných. Tímto ovšem není dotčeno právo veřejnosti na informace o probíhajícím trestním řízení.

Presumpce nevinny chrání i osoby před formálním vznesením obvinění a končí pravomocným odsuzujícím rozsudkem. Nedokázaná vina má stejnou hodnotu jako dokázaná nevina.

Presumpce nevinny v sobě dále zahrnuje právo mlčet a nepřispívat

vlastnímu obvinění. Platí pravidlo, že důkazní břemeno nese obžaloba a pochybnost svědčí obviněnému. Tato práva nevnímá ESLP absolutně, ale jsou omezená, při zachování dostatečných práv obhajoby. Toto platí i pro zákonnou presumpci viny, které musí být vždy vyvratitelné.

Na úplný závěr mé práce bych rád sdělil, že téma ochrany práv spravedlivého procesu a presumpce nevinou pro mě bylo velmi zajímavé. Myšlenkám, které jsem zde prezentoval, věřím, protože někdy může být pomyslná hranice mezi vinou a nevinou tzn. odsouzením a osvobozením velmi tenká, ale pro jednotlivce to může znamenat rozdíl mezi svobodou a mnohaletým vězením.

Seznam zdrojů

Monografie

BANASZAK, Ronald. Fair Trial Rights of the Accused: A Documentary History. Westport USA: Greenwood Press, 2002, 255 s.

BECCARIA, Cesare. On crimes and punishments and other writings. Cambridge: Cambridge University Press, 1995, 177 s.

CÍSAŘOVÁ, Dagmar a kol. Trestní právo procesní. 5. vydání. Praha: ASPI Publishing, 2008, 501 s.

DWORKIN, Ronald. Taking rights seriously. New York, USA: Bloomsbury Publishing, 2019, 444 s.

GOOLD, Benjamin, LAZARUS, Liora. Security and Human Rights. Oxford, UK: Hart Publishing, 2007, 520 s.

GOULD, B., Jon. The Innocence Commission: Preventing Wrongful Convictions and Restoring the Criminal Justice System. New York, USA: New York University Press, 2008, 346 s.

HARRIS, David a kol. Law of the European Convention on Human Rights. Oxford, UK: Oxford University Press, 2009, 902 s.

HART, Herbert Lionel Adolphus. The Concept of Law. Oxford, UK: Clarendon Press, 1961, 262 s.

HERCZEG, Jiří. Média a trestní řízení. Praha: Nakladatelství Leges, 2013, 288 s.

HUBÁLKOVÁ, Eva. Evropská úmluva o lidských právech a Česká republika. Judikatura a řízení před Evropským soudem pro lidská práva. Praha: Linde Praha, 2003, 743 s.

CHMELÍK, Jan. Rukověť trestního práva procesního a hmotného. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, 279 s.

JÄGER, Petr; MOLEK, Pavel. Svoboda projevu. Demokracie, rovnost a svoboda slova. Praha: Auditorium, 2007, 196 s.

JELÍNEK, Jiří, ŘÍHA, Jiří, SOVÁK, Zdeněk. Rozhodnutí ve věcech trestních se vzory rozhodnutí soudů a podání advokátů. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges 2008, 368 s.

KAFKA, Franz. Proces. Praha: Státní Nakladatelství krásné literatury a umění, 1965, 278 s.

KINCL, Jaromír a kol.: Všeobecné dějiny státu a práva. Praha: Nakladatelství Panorama, 1983, 468 s.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. Římské právo. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s.

KLÍMA, Josef. Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci. Praha: Academia, 1979, 382 s.

KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, KRATOCHVÍL, Jan, BOBEK, Michal. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, 1687 s.

KNAPP, Viktor. Teorie Práva. Praha: C. H. Beck 1995, 247 s.

MALÝ, Karel, SIVÁK, Florian. Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku do r. 1918. Jinočany: Nakladatelství a vydavatelství H&H, 1993, 589 s.

Mc BRIDE, Jeremy. Human rights and criminal procedure. The case law of the European Court of Human Rights. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2009, 405 s.

MOLEK, Pavel. Právo na spravedlivý proces. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, 576 s.

MORSINK, Johannes. The Universal Declaration of Human Rights. Origins, Drafting, and Intent. Philadelphia, USA: University of Pennsylvania Press, 1999, 379 s.

MUSIL, Jan a kol., Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, 1211 s.

NOVOTNÝ, František a kol. Trestní právo procesní. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 410 s.

PAINE, Thomas. Rights of Man: Being an Answer to Mr. Burke's Attack on the French Revolution. Cambridge: Cambridge University Press, 2012, 178 s.

POKORNÝ, Ladislav. Úvod do trestněprávní komparatistiky. Praha: Auditorium, 2010, 120 s.

REPÍK, Bohumil. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha: Nakladatelství Oral, 2002, 265 s.

- RŮŽEK, Antonín a kol. Československé trestní řízení. Praha: Panorama 1982, 387 s.
- SCHABAS, A., William. The European Convention on Human Rights. A Commentary. Oxford, UK: Oxford University Press, 2015, 1316 s.
- SMEKAL, Hubert. Lidská práva. Ideje, trendy, výzvy a nástrahy. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 197 s.
- STUMER, Andrew. The Presumption of Innocence. Evidential and Human Rights Perspectives. London: Hart Publishing, 2010, 218 s.
- ŠÁMAL, Pavel. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha: ASPI Publishing, 1999, 404 s.
- ŠIŠKOVÁ, Naděžda. Dimenze ochrany lidských práv v EU. Praha: ASPI Publishing, 2003, 228 s.
- TINDALL, B. George, SHI, E. David. Dějiny státu USA. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, 897 s.
- VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Základy práva. O právu státě a moci. Praha: ASPI, 2009, 456 s.
- VOJÁČEK, Ladislav, SCHELLE, Karel. České právní dějiny do roku 1945. Ostrava: KEY Publishing, 2007, 218 s.
- von HIRSCH, Andreas, BOTTOMS, Anthony, BURNEY, Elizabeth. About Criminal Deterrence and Sentencing Severity: An Analysis of Recent Reserch. London: Hart Publishing, 1999, 64 s.
- Mc BRIDE, Jeremy. Human rights and criminal procedure. The case law of the European Court of Human Rights. Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2009, 405 s.

Odborné články

- BLAHOŽ, Josef. Sjednocující se Evropa a lidská práva. Aplikované právo, 2003, č. 1, 27 s.
- ČERNÁ, Dagmar. Standard lidských práv v Evropě: srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie. Praha: Univerzita Karlova, 2009, 161 s. Prameny a nové proudy právní vědy, no. 43.

MILLER, Jaroslav. Charles Montesquieu - Césare Beccaria: Několik úvah k filozofii zločinu a trestu. Mezinárodní a srovnávací právní revue. Olomouc: Univerzita Palackého. Právnická fakulta, 2003, č. 7, s 26 – 45.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Sdělení č. 209/1992 Sb., Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Úřední věstník EU ze dne 14.12.2007, C 303, Listina základních práv EU

Vyhláška č. 120/1976 Sb., Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Sdělení č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

Všeobecná deklarace lidských práv z 1948 (vyhlášena valným shromážděním OSN, nezávazný dokument)

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961, Sb., trestní zákon, platný do 1.1.2010

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26.4.2016, sp. zn. I.ÚS 3235/15 (N 80/81 SbNU 349), bod 27.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 27.10.2015, sp. zn. I. ÚS 860/15, bod 84

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2015, sp. zn. I. ÚS 2726/14, bod 32.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2000, sp. zn. II. ÚS 215/99 (N 69/18 Sb. NU 115)

Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, body 1-5

Rozsudek ESD National Panasonic v. Komise, ze dne 29. 10. 1980, č. C - 136/79 SbSD 1980

Rozsudek ESLP Albert a Le Compte v. Belgie z 10. 2. 1983, stížnost č. 7299/75 a 7496/76

Rozsudek ESLP Al-Skeini v. Spojené království ze dne 7. 7. 2011, stížnost č. 55721/07

Rozsudek ESLP Andrejeva v. Latvia z 18. 2. 2009, stížnost č. 55707/00

Rozsudek ESLP Barberá, Messegué a Jabardo vs. Španělsko ze dne 6. 12. 1988, stížnost č. 10590/83

Rozsudek ESLP Craxi v. Itálie z 5. 12. 2002, stížnost č. 34896/97

Rozsudek ESLP Engel proti Nizozemsku ze dne 8.6.1976, stížnosti č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72, bod 82.

Rozsudek ESLP Funke vs Francie ze dne 25. 2. 1993, stížnost č. 10828/84

Rozsudek ESLP Gäfgen vs. Německo ze dne 1. 6. 2010, stížnost č. 22978/05

Rozsudek ESLP Heaney and Mc Guinness vs. Irsko ze dne 21. 12. 2000, stížnost č. 3472097

Rozsudek ESLP Jalloh vs. Německo ze dne 11. 7. 2006, stížnost č. 54810/00

Rozsudek ESLP John Murray v. Spojené království ze dne 8. 2. 1996, stížnost č. 18731/91

Rozsudek ESLP Jorgič proti Německu ze dne 12.7.2007, stížnost č. 74613/01, bod 113

Rozsudek ESLP Jussila v. Finsko ze dne 23. 11. 2006, stížnost č. 73053/01

Rozsudek ESLP Kremzow vs. Rakousko ze dne 21. 9. 1993, stížnost č. 12350/86, body 76-77.

Rozsudek ESLP Lavents vs. Lotyšsko ze dne 28. 11. 2002, stížnost č. 58442/00

Rozsudek ESLP Lutz vs Německo ze dne 25. 8. 1987, stížnost č. 9912/82

Rozsudek ESLP Minelli vs. Švýcarsko ze dne 25. 3. 1983, stížnost č. 8660/79

Rozsudek ESLP Niemietz v. Německo, ze dne 16. 12. 1992, stížnost č. č. 13710/88

Rozsudek ESLP O'Halloran and Francis vs. Spojené království ze dne 29. 6. 2007, stížnost č. 15809/02

Rozsudek ESLP Ribemont vs Francie ze dne 10. 2. 1995, stížnost č. 15175/89

Rozsudek ESLP Salabiaku vs. Francie ze dne 7. 10. 1988, stížnost č. 10519/83

Rozsudek ESLP Saunders vs. Spojené Království ze dne 17. 12. 1996, stížnost č. 19187/91

Rozsudek ESLP Telfner vs. Rakousko, ze dne 20. 3. 2001, stížnost č. 33501/96

Rozsudek ESLP Tendam v. Španělsko z 13.7. 2010, stížnost č. 25720/05

Rozsudek ESLP Worm vs. Rakousko ze dne 29.8.1997, stížnost č. 22714/93

Internetové zdroje

ASHWORTH, Andrew. Human Rights, Serious Crime and Criminal Procedure: The Hamlyn Lectures [online]. London: Sweet & Maxwell, 2002 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://socialsciences.exeter.ac.uk/media/universityofexeter/schoolofhumanitiesandsocialsciences/law/pdfs/Human_Rights_Serious_Crime_and_Criminal_Procedure.pdf

GRAY, Anthony Davidson. The Presumption of Innocence under Attack: New Criminal Law Review, Vol. 20, Number 4 [online]. University of California, 2017, s. 599 - 615 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z: https://eprints.usq.edu.au/33096/1/NCLR2004_02_Gray.pdf

HUBÁLKOVÁ, Eva. Stručná rukojeť českého advokáta k Evropské úmluvě o lidských právech: Bulletin advokacie [online]. Česká advokátní komora, 2004, 255 s. [cit. 2019-05-26]. Dostupné z: https://www.cak.cz/assets/files/170/BA_04_Z2.pdf

Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism: Office of the United Nations. High Commissioner for Human Rights. Human Rights Fact Sheets: Fact Sheet No. 32, s. 38-39 [online]. Ženeva, Švýcarsko, 2008 [cit. 2019-05-12]. Dostupné z:

<https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Factsheet32EN.pdf>

MULÁK, Jiří. Zásada kontradiktornosti v trestním řízení – evropské souvislosti a česká reflexe. Bulletin advokacie [online]. 20.3.2019 [cit. 2019-05-28]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/zasada-kontradiktornosti-v-trestnim-rizeni-evropske-souvislosti-a-ceska-reflexe>

Rada Evropy [online]. [cit. 2019-05-18]. Dostupné z: <http://www.radaevropy.cz/>

Vicherek, Roman. Účel Trestu. ePrávo [online]. 2013, 22.3.2013 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/ucel-trestu-89770.html>

Anotace

Za téma své diplomové práce jsem si zvolil: Institut presumpce nevinoty dle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V práci nejprve nahlížím do právní historie a hledám prvky spravedlivého procesu. Dále popisuji právní zásady se zaměřením na presumpci nevinoty a analyzuji její textovou podobu ve vybraných právních předpisech. Dále si kladu otázku, významu presumpce nevinoty, přičemž docházím k závěru, že je to především ochrana nevinných. V poslední kapitole zkoumám obsah pojmu presumpce nevinoty dle výkladu ESLP. Zde docházím k závěru, že obsah lze rozdělit do několika podoblastí, přičemž za nejvýznamnější považuji zákaz přenášení důkazního břemene na obviněného a právo nevypovídat a nepřispívat k vlastnímu obvinění.

Summary

The topic of my thesis was: The Presumption of Innocence according to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. At first, I am looking into legal history searching for fair trial rights. Further, I am focused at legal principles and mainly the presumption of innocence and its wording in selected laws. I raise myself a question, what is the key significance of the presumption of innocence. I am coming to the answer that it is mainly protection of innocent people. In the last chapter I am analysing the contents of the presumption of innocence according to the case law of ECHR. My conclusion is that the contents is possible to be split into several areas from which I found the most important the prohibition of reverse burdens and the right to remain silent.

Klíčová slova

Právní zásady, presumpce nevin, právo na spravedlivý proces Evropská úmluva o lidských právech, Evropský soud pro lidská práva

Key words

Legal principles, presumption of innocence, fair trial rights, European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights